

PRENSES KADRIYE HÜSEYİN'İN MEHÂSİN-İ HAYÂT ADLI ESERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ¹

*The Work of Princess Kadriye Hüseyin Titled Mehâsin-i Hayât Investigation in Terms of Values
Education*

Bilal KALYON

Öğretmen, MEB, bilalkalyon42@gmail.com, 0000-0003-0594-9920

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 23.11.2021
Kabul/Accepted:29.12.2021

DOI:

10.51592/kulliyyat.1027420

Anahtar Kelimeler

Prenses Kadriye, Mehâsin-i
Hayat, değerler eğitimi.

ÖZ

Osmanlı Devleti idaresi de dâhil olmak üzere Türkler oldukça uzun soluklu bir devrede Mısır topraklarını idare etmişlerdir. Özellikle Osmanlı idaresindeki Mısır'da tarih, mimarî ve kültür sahalarında pek çok eser meydana getirilmiştir. Ülkedeki Osmanlı devrinin bıraktığı ihtişamın izleri günümüzde de devam etmektedir. Mısır'da Osmanlı menşeli idarecilerin vücuda getirdikleri kültür ve edebiyat ortamında pek çok şair ve yazarın yetişip eserler verdiğini ifade etmemiz mümkün. Söz konusu bu edebiyatçılardan birisi de Mısır'da devlet idaresinde bulunan Arnavut asıllı Mehmet Ali Paşa soyundan gelmekte olan Prenses Kadriye Hüseyin'dir. Kadriye Hüseyin hanımefendi devrin şartları ve imkânları içinde kendisini birkaç yabancı dil bilerek yetiştiren bir Osmanlı edibesidir. Mühim eserler kaleme almıştır. Prenses Kadriye Hanım'ın kaleme aldığı eserler-den olan Mehâsin-i Hayat dikkat çekici özelliklere sahiptir. Eser deneme tarzında kaleme alınmış olup; fert, aile ve toplum hayatını ilgilendiren fikirleri ihtiva etmektedir. Eserde işlenip değerlendirilen başlıca kavramlar şunlardır: Hasbihâl (Görüş-me), Tehzib-i Ahlâkdan Maksad (Ahlâkî Düzeltme Maksadı), Ben neyim?, Menzil (Yer, Mekân, Mesafe), Aile, Vicdân, İştigâl (Meşguliyet, Uğraşı), Sabır, Vatan, Terakki (Kalkınma, Yükselme), Neşât (Neşe, Şenlik), Adâlet, Hüsn-i Tertîb (Tertip Güzel-liği), Merhamet, Mihnet (Keder, Sıkıntı), Mübâreze-i Hayât (Hayat Kavgası), Tenâzû-i Bekâ (Bakîlik Çekişmesi), Hürmet, İttihad (Birlik), Meveddet (Sevme, Sevgi), Mektebi İkmâlden Sonra (Okulu Bitirdikten Sonra), Hayât ve İnsanlar, Hayâta Hürmet (Hayata Saygı), Nizâm - Tertipsizlik (Düzen-Düzensizlik), İktisâd ve İsrâf (Ekonomi-Tutulmuluk, Savurganlık), Borç, Gâye-i Emel (Ümidin, Arzunun Gayesi), Olmak ve Görünmek, Nefse Hükm (Kendini Kontrol), Hakîkate Hürmet (Gerçeğe Saygı), Efkâr ve İ'tikâd (Fikirler ve İnançlar), İnsâniyet (İnsanlık) Bütün bu kavramlar aynı zamanda değerler eğitimi açısından da önem taşımaktadır. Ülkemizde değerler eğitimi ile alakalı önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmada Prenses Kadriye Hüseyin Hanım'ın Mehâsin-i Hayat'ından hareketle değerler eğitime yaptığı katkılar belirtilmeye çalışılacaktır.

ABSTRACT

Turks, including the administration of the Ottoman Empire, ruled the Egyptian lands for a very long period of time. Especially in Egypt under Ottoman rule, many works were created in the fields of history, architecture and culture. The traces of the magnificence left by the Ottoman period in the country continue today. It is possible to express that many poets and writers have grown and produced works in the cultural and literary environment created by the Ottoman-origin administrators in Egypt. One of these men of letters is Princess Kadriye Hüseyin, who is descended from Mehmet Ali Pasha of Albanian origin, who was in the state administration in Egypt. Kadriye Hüseyin Hanım is an Ottoman poet who raised herself knowing several foreign languages within the conditions and possibilities of the time. He wrote important works. Mehâsin-i Hayat, one of the works written by Princess Kadriye Hanım, has remarkable features. The work was written in essay style; It contains ideas that

Keywords

Princess Kadriye, Mehâsin-i
Hayat, values education.

¹ Bu makale, tarafımızdan hazırlanan Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir. Bkz. Bilal Kalyon, "Prenses Kadriye Hüseyin'in Mehâsin-i Hayat Adlı Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Eserin Bugünkü Harflere Aktarılması." Unpublished M.A Thesis. Konya Mevlana Üniversitesi, 2015.

concern individual, family, and community life. The main concepts that are processed and evaluated in the work are as follows: Interview, Purpose of Moral Correction, What am I?, Place, Family, Conscience, Effort, Patience, Homeland, Development, Ascension, Joy, Feast, Justice, Beauty of Order, Compassion, Grief, Trouble, Struggle for Life., Persistence, Respect, Unity, Loving, Affection, After School, Life and People, Respect for Life, Order-Disorder, Economy-Frugality, Extravagance, Debt, Hope, Purpose of Desire, Being and Appearing, Self-Control, Respect for Truth, Ideas and Beliefs, Humanity This whole concept is also important in terms of values education. In our country, important studies related to values education are carried out. In this study, Princess Kadriye Hanım's contributions to values education will be tried to be stated based on her Mehâsin-i Hayat.

Atıf/Citation: Kalyon, B. (2021), "Prenses Kadriye Hüseyin'in Mehâsin-i Hayât Adlı Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", *Külliyat, Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 15(Aralık), 13-49.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Bilal KALYON, bilalkalyon42@gmail.com

GİRİŞ

Geçmişti itibariyle Ortadoğu ve İslam dünyasının söz sahibi devletlerinden olan Mısır, bugün de turizm, siyasi, tarihî ve kültürel hususiyetleriyle dikkat çekmeye devam etmektedir. Bünyesindeki El-Ezher Üniversitesi ile İslam dünyasına hitap etmektedir. Hemen hemen dünya coğrafyasının pek çok ikliminden öğrenciler El-Ezher'de eğitimlerine devam etmektedirler. Türkiye'den de geçmişten beri binlerce öğrenci bu üniversitede eğitim almıştır. Mısır, tarihi ve kültürel zenginliklerinden olup dünyanın yedi harikasından birisi olan piramitlerle de adından söz ettiren bir devlet olma özelliğini muhafaza etmektedir. Mısır ayrıca Arap dünyasının da siyasi lideri olma hususiyetine sahip bir devlettir.

Selahaddin Eyyübî'nin sevk ve idaresindeki Mısır bölgede isminden ve tesirinden daha fazla bahsettiren bir hükümdarlık haline gelmiştir. Oldukça uzun bir devrede Türklerin idaresinde kalan Mısır'da Türkler gerek Memlûklar devrinde gerekse de Osmanlılar devrinde pek çok tarihî ve kültürel eserler bırakmışlardır. Türklerin Mısır'da bıraktıkları kültürel eserler ve hususiyetleri Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu tarafından neşr edilen bir eserle ilim âlemine tanıtılmıştır.² Mısır'ın kültür, edebiyat ve tarihimiz açısından dikkate değer başka bir özelliği de millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un gönüllü sürgün senelerini Kahire'nin Hilvan semtinde geçirmiş olmasıdır. Mısır'da kaldığı 11 sene içinde Kahire Üniversitesinde Türk dili ve edebiyatı dersleri de veren şaire bir vefa borcu olarak 2006 yılında Kahire Üniversitesi tarihî binasındaki Edebiyat Fakültesi'nin bir amfisine Mehmet Akif Ersoy ismi verilmiştir.

Osmanlı devlet adamı olan Kavalalı Mehmed Ali Paşa devrinden itibaren Mısır'da kütüphanelere ve el yazması eserlere çok değer verilmiştir. Geçmişten günümüze Mısır'da Türk dili ile kaleme alınmış binlerce cilt el yazması eser muhafaza edilmiştir.

Sadece Mısır Millî Kütüphanesinde (Darü'l-Kütübü'l-Kavmiyye) beş bin civarında Türkçe yazma eser bulunmaktadır. (Kalyon, A. ve Kalyon, F. 2015: 3) Ülkede yazma eserlerin dışında Darü'l-Kütübü'l-Kavmiyye'de Türk dili ve edebiyatı açısından değerli binlerce matbu kitap da bulunmaktadır. (Kalyon, 2020: 251).

² Bkz. İhsanoğlu, E. (2006). Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları, İstanbul: IRCICA Yay.

Mısır'da gelişen Osmanlı Türkçesi kendi şair ve yazarlarını da yetiştirmiştir. Bu şahsiyetlerin Türkçe eserler kaleme almış olmaları mühimdir. Bunlardan Çeşm-i Âfet Hanım'ın divanı, Semra Tunç tarafından,³ Gülperî Hanım'ın Güldeste-i Hâtîrat'ı Filiz Kalyon tarafından,⁴ Ayşe Teymûrî divanı Abuzer Kalyon tarafından yayımlanmıştır.⁵

Tanzimat hareketiyle başlayarak günümüzde de devam etmekte olan yenileşme dönemi Türk edebiyatı yazarlarından birisi de Kadriye Hüseyin'dir. Kadriye Hüseyin Mısır'da gelişen Türk edebiyatının öncülerindedir (Kalyon, 2021: 394). Kavalalı Mehmed Ali Paşa Sülalesine mensup olan Prenses Kadriye Hüseyin, batı dillerinden Fransızcanın yanı sıra Kahire'de doğup büyümesinden dolayı da Arapçayı da çok iyi bilmektedir. Kahire'de yetişen bir şahsiyet olarak Türkçe pek çok eser kaleme almış olması da dikkat çekicidir.

Kadriye Hüseyin'in Meşrutiyet'in ilanından sonraki dönemin önemli mecmualarından *Şehbâl*'de, çoğunluğu "Nilüfer" takma adıyla olan pek çok yazısı da mevcuttur (Kalyon, 2021: 395).

Prenses Kadriye Hüseyin, *Mehâsin-i Hayat* adlı eserinde düşünce ve duygu dünyasının inceliklerini, millî, dinî ve kültürel konulardaki, "iyi insan" olma hususiyetleri hakkındaki fikirlerini işleme yoluna gitmiştir.

Millî ve ahlakî değerlere kıymet veren yazar, *Mehâsin-i Hayât*'ta değerler eğitime ayrıntılı olarak yer vermiştir. Kadriye Hüseyin, eserinde toplumdaki millî ve manevi değerlerin yitip gitmesine edebiyat yoluyla karşı çıkmaktadır. Yazar, toplumun refah ve huzurunun bu değerlere bağlılıkla sağlanabileceği görüş ve düşüncelerini örneklerle savunmaktadır.

Prenses Kadriye Hüseyin'in Hayatı ve Eserleri⁶

Mısır'da gelişen Türk edebiyatı içinde Divân edebiyatında olduğu gibi; Yeni Türk edebiyatı sahasında da önemli şahsiyetler yetişmiştir. Bu şahsiyetlerden en önemlisi hiç şüphesiz ki Prenses Kadriye Hüseyin'dir.

Günümüzde ulaşabilen kaynaklara göre Kadriye Hüseyin'in hayatı hakkında yeteri kadar bilgi mevcut değildir. Mısır'daki kültürel varlığımız ve Türk tarihi hakkında en teferruatlı bilgileri Ekmeleddin İhsanoğlu vermektedir. İhsanoğlu'nun *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları* adlı eserinden öğrendiğimize göre Prenses Kadriye, 10 Ocak 1888'de Kahire'de dünyaya gelmiştir. (İhsanoğlu, 2006: 59) Prenses Kadriye, Mısırlıların günümüzde de adından övgüyle söz ettikleri Kavalalı Mehmet Ali Paşa ailesine mensuptur. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın 1805'te vali oluşundan 1952'ye kadar Mısır'a bu aile hâkim olmuştur. İhsanoğlu, bu sülalenin Mısır'ın kültürel hayatında çok etkili olduğunu dile getirmektedir. (İhsanoğlu, 2006: 59) Mısır hanedanından yetişen kadın yazarlar arasında yeri ve önemi büyük olan Kadriye Hüseyin, Osmanlı kadını konseptini kişiliğinde taşıyan ve tanıtan aydın bir kadın olarak, Hidiv İsmail'in oğlu Hüseyin Kâmil Paşa'nın "Sultana Melek" olarak bilinen ikinci eşi Melek Sultan'dan olma üç kızından (Kadriye, Samiye, Bedia) en büyüğüdür. (Tağızade, 2012: 1967-1983). Kadriye Hüseyin, ilk evliliğini 1919 yılında Kahire'de yapmış; bu evliliği bir yıl sürmüştür. Eşinden ayrılan Prenses Kadriye ikinci evliliğini İstanbul'da yapmıştır. 1921'de Mahmut Hayri Paşa ile Emirgan'da evlenmiştir.

³ S. Tunç, *Kahire Sarayında Bir Hanım Şair, Çeşm-i Âfet ve Divanı* (Konya: Palet Yay., 2012)

⁴ F. Kalyon, *Divan Şiirinin Nil'de Açan Çiçeği Gülperî Hanım ve Güldeste-i Hâtîrât* Ankara: Akçağ Yay. 2014

⁵ A. Kalyon, *Divan Şiirinin Nil'deki Sesi Ayşe Teymûrî Divânı*, Ankara: Akçağ Yay. 2013

⁶ Prenses Kadriye Hüseyin'in hayatı hakkındaki bu bölüm, başka bir çalışmamızdan aktarılmıştır. Bkz. Bilal Kalyon, Prenses Kadriye Hüseyin ve Mehasin-i Hayat İsimli Eseri, *Pearson Journal Of Social Sciences & Humanities*, 2021 Volume 6 Issue 11

Kadriye Hüseyin, Londra Konferansı'ndan dönmekte olan TBMM'nin Dışişleri Bakanı ve Amasya milletvekili Bekir Sami Bey başkanlığındaki Heyet-i Murahhasa'ya, eşi Mahmut Hayri Paşa ile birlikte 10 Nisan 1921 tarihinde İtalya'dan (Brindisi Limanı) katılarak, gemi ile Çanakkale-İstanbul-Samsun (14 Nisan 1921) üzerinden (16 Nisan 1921) heyetle birlikte Ankara'ya gelirler ve 16 Nisan-14 Mayıs 1921 tarihleri arasında Mustafa Kemal Paşa'nın konuğu olurlar.

Prenses Kadriye Hüseyin, Osmanlının yıkılışına ve Anadolu'nun kurtuluş mücadelesine şahitlik etmiştir. Kadriye Hüseyin Hanım, Türkiye'nin İtalya'dan alacağı savaş uçaklarından birinin bedeli olan 15 bin frank vererek uçağa kendi isminin verilmesini istemiştir. Bu süreçte milli direnişi destekleyen temenni ve iyi niyet dolu yaklaşımının açık olarak sezildiği *Mukaddes Ankara'dan Mektuplar* eserini kaleme almıştır.

1922-1930 yılları arasında İstanbul'da Huber Köşkü'nde yaşamıştır. Prenses Kadriye Hüseyin, 1930 yılında Huber Köşkü'nü Notre Dame de Sion Fransız Kız Koleji'ne bağışlayarak Mısır'a dönmüştür. 1952 yılında, Nasır'ın yaptığı devrim sonucunda Cumhuriyetin ilanı üzerine, hanedanın diğer üyeleri ile tutuklanan Prenses Kadriye Hüseyin yargılandıktan sonra beraat etmiş ve Mısır dışında yaşamaya başlamıştır. (Tağızade, 2012: 1969). Kadriye Hüseyin'in Hüseyin Hayri Paşa'dan Mahmud Hüseyin Hayri ve Samira adlı iki çocuğu olur. Oğlu Damad Mahmut Hüseyin Hayri Bey'i Abdülmecid'in torunu Prenses Fevziye Sultan'la Paris'te evlendirmiştir. Kadriye Hüseyin'in vefat yılı 1955'tir (İhsanoğlu, 2006: 59).

Prenses Kadriye Hüseyin, büyükannesinin İstanbullu olması nedeni ile "kendisini hep İstanbul'un bir parçası olarak görmüştür." (Eraslan, 2008: 61). Osmanlı *Hilal-i Ahmer Cemiyeti* bünyesinde ihdas edilen *Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi*'nin kuruluş ve işleyiş faaliyetlerinde görev almış, maddi ve manevi katkılarda da bulunmuş olan Kadriye Hüseyin; yerli, millî ve iyi olma şuuru ile hayata, insana, kültürel dinî ve millî değerlere, maneviyata, görgü ve adaba dair yazılar kaleme almıştır.

Edebiyat ve kültür eksenli Türkçe ve yabancı dilde pek çok eser kaleme alan Prenses Kadriye Hüseyin'in eserlerinin isimlerinden şu şekilde bahsetmek mümkündür:

Mukaddes Ankara'dan Mektuplar,

Mühim Bir Gece (Rus yazar Leopold Kampo'f'un Fransızca tercümesinden çevirdiği tiyatro oyunu)

Nelerim, (Kadriye Hüseyin'in "nedir" sorusu ile dikkat çeken denemeleri Türkiye'de Latin harflerine aktarılarakyayımlanmıştır.⁷

Temevvücât-ı Efkâr (Fikirlerin Dalgalanması) (H. 1330) 1914 yılında Maarif Matbaası'ndan basılmıştır.

Muhadderât-ı İslâm (İslam'ın Örtülü Kadınları) 1.cüz, Maarif Matbaası, Mısır (H. 1331) 1912- 1913

⁷ Bkz. Zeynep Gözde Kozlu, Prenses Kadriye Hüseyin, Nelerim, Kurgan Edebiyat Yay. Ank. 2018

Mehâsin-i Hayat⁸ (Hayatın Güzellikleri): Yazarın kendi isteğine göre seçtiği herhangi bir konuda, kesin yargılara varmadan, kişisel düşüncelerini ispatlama gereği duymadan, kendi kendisiyle konuşuyormuş havası taşıyan bir üslupla kaleme aldığı yazılar olarak tanımlanan denemenin Mısır'da gelişen Türk edebiyatındaki ilk örneklerini Prens Kadriye Hüseyin kaleme almıştır. Mehâsin-i Hayat adlı eseri denemelerden müteşekkildir.

Mehâsin-i Hayat'ın birinci baskısı matbu olarak (H. 1327) 1909 yılında, Mısır'daki Osmanlı Matbaası'nda basılmış ve bunlardan Kadriye Hüseyin imzasını taşıyan bir tanesi de Kahire'de Darü'l-Kütübü'l-Kavmiyye'de (Mısır Millî Kütüphanesi) bulunmaktadır. Bu eser 158 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın sonunda bulunan 3 sayfalık fihristle birlikte 161 sayfadan teşekkül etmektedir. Takdim bölümüyle başlayan sayfa numaralandırması fihriste kadar devam etmektedir. Fihrist bölümüne sayfa numarası verilmemiştir. Eser takdim ve fihristle birlikte 33 bölümden oluşmaktadır.

Prens Kadriye Hüseyin, Mehâsin-i Hayat'ı pederine takdim ettiğini eserinin birinci sayfasındaki "Takdim" kısmında şu cümlelerle ifade eder:

Sevgili Pederim;

Ömrümün baharındayım. Tebessümler eden gülistan-ı hayatımdan ruhumun iktıfat ve kalemimin tertip eylediği şu güldesteyi eserimi bir şükrâne-i nimet olmak üzere size takdim ederim. Kadriye Hüseyin

Takdimden sonra eserin ana bölümü bulunmaktadır. Bu kısmı oluşturan başlıklar sırasıyla şunlardır:

Takdime

Hasbihâl (Görüşme)

Tehzîb-i Ahlâkdan Maksad (Ahlâkı Düzeltme Maksadı)

Ben neyim?

Menzil (Yer, Mekân, Mesafe)

Aile

Vicdân

İştigâl (Meşguliyet, Uğraşı)

Sabır

Vatan

Terakki (Kalkınma, Yükselme)

Neşât (Neşe, Şenlik)

⁸ Mehasin-i Hayat hakkında tarafımızdan Yüksek Lisans tezi yapılmıştır. Bkz. Bilal Kalyon, "Prens Kadriye Hüseyin'in Mehasin-i Hayat Adlı Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Eserin Bugünkü Harflere Aktarılması." Konya Mevlana Üniversitesi, 2015.

Adâlet
Hüsn-i Tertîb (Tertip Güzelliği)
Merhamet
Mihnet (Keder, Sıkıntı)
Mübâreze-i Hayât (Hayat Kavgası) – Tenâzû-i Bekâ (Bakîlik Çekişmesi)
Hürmet
İttihad (Birlik)
Meveddet (Sevme, Sevgi)
Mektebi İkmâlden Sonra (Okulu Bitirdikten Sonra)
Hayât ve İnsanlar
Hayâta Hürmet (Hayata Saygı)
Nizâm, Tertipsizlik (Düzen, Düzensizlik)
İktisâd ve İsrâf (Ekonomi-Tutumluluk, Savurganlık)
Borç
Gâye-i Emel (Ümidin, Arzunun Gayesi)
Olmak ve Görünmek
Nefse Hükm (Kendini Kontrol)
Hakîkate Hürmet (Gerçeğe Saygı)
Efkâr ve İ'tikâd (Fikirler ve İnançlar)
İnsâniyet (İnsanlık)

Mehâsin-i Hayât'ın İhtiva Ettiği Değerler

Değer, insanın varlığa anlam ve değer yükleme gayretinin sonunda ortaya çıkan ve zamanla içinde yaşadığı toplumun ortak kültürel birikimini ve mirasını oluşturan unsurlar olarak tanımlanabilir. İçinde yaşadığı toplumun bireyleri tarafından teşvik ve takdir edilen bir kavram olan değer, bulunduğu toplumda ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı bilinmediği gibi ne zamana kadar yaşayacağı da bilinemez.

Ahmet Çağlayan değeri, “hayatımıza anlam kazandıran bizi biz kılan en önemli enerji kaynağımız değerlerimizdir” diye tanımlar. Çağlayan’a göre sahip olduğumuz değerler, olmazları olur, yapılamayanları yapılı hale getirmede oldukça etkilidir. Değerlerimiz içimizdeki ‘biz’in aynasıdır. Farklılıklarımızı öne çıkaran içimizdeki enerjiyi açığa çıkaran tilsimdir. Arkamızda bıraktığımız silinmeyen izdir. Değerlerimiz, vizyonumuzun temelidir.

Misyonumuzdan vizyonumuza ulaşmamızı sağlayacak köprünün ayaklarıdır. Vizyonumuzun olmazsa olmazlarıdır. Değerlerimiz temel ve kalıcı öğretilerimizdir. Hayal ettiğimiz var oluş biçimidir. Kısaca değerlerimiz hayatımızın önemli kaldırıdır (Çağlayan, 2005: 91).

Prens Kadriye Hüseyin, *Mehâsin-i Hayât* adlı eserinin yazılış sebebini kitabının önsözünde açıklamıştır. Kitabın adından da anlaşılacağı üzere insanlara mehasin-i hayatın (hayatın güzelliklerinin) yolunu göstermek, öğretmek ve mehasin-i hayatı (hayatın güzelliklerini) yaşatabilmek için bu eseri kaleme aldığını ifade etmektedir.

Kadriye Hüseyin, güzel ahlakın ve üstün değerlerin yaşatılmasının ve yeni nesillere öğretilmesinin tüm milletlerin ahlaki vazifesi olduğunu ifade etmiştir. Güzel ahlakla bağlantılı diğer unsurların gelişimi için de bunun önemli olduğunu belirtmiştir. Eğer bu değerleri yüceltip yaşatırsa, dönemin Osmanlı insanının da o derece ileri seviyelere ulaşacağını umduğunu belirtmiştir. Bu nedenle de Fransız ahlak bilimcilerinden Vagner'in "Hem Büyüklere Hem Küçüklere" adlı eserinden faydalanarak yazdığı ve Türk – İslam ahlaki değerleriyle zenginleştirdiği '*Mehâsin-i Hayât*' isimli kitabında amacının; tüm insanların faydalanması ve eğer okullara kabul edilmesi halinde ahlak derslerinde okutulması olduğunu ifade etmiştir.

İnsan hüsni hulk ile hüsni terbiyesiyle insandır. Âdem talim ve tehzib-i ruhu sayesinde âdemdir. Mîlel ve akvâm kim olursa olsun ve nerede bulunur ise bulunsunlar terbiye ve ahlâkı hüsnelerinin ulviyeti derecesinde asabiyet ve saadetlerini hifz ve himâyeye muktedir olurlar. İşte bu kaide-i matarda icabındandır ki ümem ve akvâm-ı mütemeddine bilhassa ta'lim ve terbiye-i ruhiyeleriyle nâ'il-i refah ve sa'âdet olmuş ve her vechle ni'met-i mehâsin-i hayatla mutena'im olmuşlardır. Mensubiyetiyle müftehar bulunduğum kavim-i necibimin derece-i âliyyede nâ'il-i refah ve sa'âdet olması ehass-ı emelimdir. Husul-i emele sa'y ve gayret ise nüfûsda bir tabiattır. Gönlüm kavmimin sa'âdeti yolunda hizmet etmek, ruhum milletimin aksâ-yı ulviyetine vüsûlünü görmek istiyor. Bunun içindir ki müta'âlasıyla müteleziz olduğum ketb-i resâ'il-i ahlâkiye ve ictimaiyyede müsadif-i nazarım bulunan mebâhis-i müfide-i ümrâniyenin mehâsin-i hayatımıza müte'allik aksâmını hep cem ve sırasıyla tertib eyledim. "Mehâsin-i Hayat" namını verdiğim kitabımın esasını ahlâk ve ümrâna müte'allik âsâr-ı münteşiresiyle eşhâr eden Fransa ahlâkiyyunundan "Vagner" ın "Hem Büyüklere Hem Küçüklere" nam eser-i mu'teberi teşkil ediyor. Ahlâk ve â'dât-ı milliyemizi nazar-ı ehemmiyete alarak birçok da mebâhis-i ahlâkiyye ve ictimaiyye ilave eyledim. Ta'ammüm-ü fa'idesi ve mekâtibe kabulü hâlinde hem kırâ'ât hem dürûs-ı ahlâk makamına kâ'im olması içinde tarz-ı ifadesinin sehl ü sadeliğine iktidarım derecesinde dikkat eyledim. Yukarıda dahi beyan eylediğim vech ile arzum milletimin hayrına, faidesine hizmet etmek ve emelim "Hayrû'n-nas men yenfa'en-nas" Kanun-ı münifenin hükmüne ittiba' ve ri'âyet eylemektir. Ve min Allâhu't-tevfik (Kadriye Hüseyin, 1327: 3,4).

Sadeleştirilmiş Şekli:

İnsan güzel yaratılışı ve güzel terbiyesiyle insandır. İnsan eğitimi ve ruhunu islah etmesi sayesinde insandır. Milletler ve kavimler kim olursa olsun ve nerede bulunursa bulunsunlar terbiye ve güzel ahlaklarının yüceliği

dercesinde bağlılıklarını ve mutluluklarını koruyabilirler. İşte bu zeminden dolayıdır ki çağdaş kavimler, ruh terbiyesi ve eğitimi ile mutlu ve huzurlu olmuşlar ve her yönüyle hayatın güzelliklerini tatmışlardır. Mensubiyetimle iftihar ettiğim soylu kavmimin ileri seviyede huzurlu ve mutlu olması en başlıca emelimdir. Amacımın gerçekleşmesi için çalışma ve gayret ise nefsimdeki bir özelliktir. Gönüm kavmimin huzuru yolunda hizmet etmek, ruhum milletimin en ileri seviyeye ulaştığını görmek istiyor. Bunun içindir ki düşüncesiyle lezzet aldığım ahlak risalelerini yazıp ve tesadüf ettiğim medeniyetin ifade edildiği hususları derleyip hayatımızın güzelliklerine dair kısımlarını toplayıp sırasıyla düzenledim. “*Mehâsin-i Hayât*” (Hayatın Güzellikleri) adını verdiğim kitabımın esasını, ahlak ve medeniyete dair eserleriyle meşhur olarak tanınmış Fransız ahlakçılardan “Vagner” in “Hem Büyüklere Hem Küçüklere” adlı değerli eseri teşkil ediyor. Milli âdet ve ahlakımızın önemini göz önüne alarak topladığım ahlaki hususları ilave ettim. Umumun faydalanması ve okullara kabul edilmesi halinde ahlak derslerinde okutulması için ifade tarzının sadeliğine elimden geldiğince dikkat ettim. Yukarıda sıraladığım nedenlerle arzum milletimin hayrına, faydasına hizmet etmek ve emelim “*İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olandır.*” hadis-i şerifinin hükmüne bağlı kalmak ve riayet etmektir. Allah’ın yardımıyla...

Prenses Kadriye Hüseyin’in önsözünde belirttiği gibi, *Mehâsin-i Hayât*’ı insanların faydalanması düşüncesiyle ve Peygamber (sav) Efendimiz’in “İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olandır.” hadis-i şerifine uygun olarak insanlara faydalı olması temennisiyle kaleme almıştır.

Eserde Geçen, Bilinmesi ve Benimsenmesi İstenilen Tutum, Davranış ve Değerler

1. Çocuk Eğitimi

Eğitim konusunun ehemmiyetine eserinde dikkat çekmekte olan Prenses Kadriye Hüseyin, eğitimin temel olarak çocuklarda başlatılması gerektiğini ele almaktadır. Kadriye Hüseyin, eserinde çocuk eğitimiyle ilgili olarak onları eğitip doğru yola sevk etmek için “çocuk ve insan nedir?” sorusuyla konuya dikkat çekmekte ve hedef kitle olan çocuğun eğitimden, öğreneceklerinden ve öğreneceklerinin kendilerine nasıl fayda sağlayacağından bahsetmiştir. Çocuk eğitimiyle ilgili konuya başlayan yazar, yazısında motive olma ile öğrenme arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Motive olmanın öğrenmeyi kolaylaştırarak başarıyı arttıracaklarını belirterek bu konuyla ilgili düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

Çocukları terbiye ederek doğru yola sevk etmek için bir çare vardır. O da “Çocuk nedir? İnsan nedir?” sualine cevap verebilmektir. Çocuklar, işlediğiniz bir dersin sizi hangi amaca ulaştırıp sizi nasıl eğittiğini düşününüz (Kadriye Hüseyin, 1327: 5).

Kadriye Hüseyin, öğrencinin almakta olduğu eğitimin amacını ve kendisine faydasını bilmesinin dersi dikkatli ve istekli dinlemesini sağlayacağını dile getirerek konuyla ilgili olarak şunları aktarmıştır:

Size öğrettikleri şeyleri tamamen anlamayıp da dersinizi bir makine veya bir papağan gibi tekrar eder iseniz asla faydalanamazsınız. Dersinize dikkat etmez ve amacından haberdar olmaz iseniz büsbütün ihmâl eder ve sıkılırsınız. Fakat bir eğitimin amaç ve kazandırdıklarının ne olduğu anlaşıldığı zaman dikkat artar ve öğrenciler nazarında önemli bir hale gelir (Kadriye Hüseyin, 1327: 5).

Çocuklar, birilerini memnun etmekten ziyade kendi gelecekleri için okumaları gerektiğini düşünerek, öğrenecekleri bilgilerin kendilerine fayda sağlayacağını bilmelidirler.

Birey eğitim alırken başkalarını mutlu etmeyi değil, sadece kendi geleceğini ve hayatındaki kazanımlarını arttırmayı, kendini geleceğe hazırlamayı hedef edinmelidir. Öğrendiği her bir yeni konu hayatında kendisine ve çevresine fayda sağlamalıdır. Bu nedenle de eğitimin amaçları ve sonuçları olmalıdır, düşüncesinden hareketle yazar konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde aktarır:

Çocuklar her durumda ne hocalarını ne müdürlerini ne de anne-babalarını memnun etmek için okuyup yazmadıklarını bilmeli ve sadece kendi gelecekleri için çalıştıklarını düşünmelidirler. Eğer bu düşünce ile öğrenmeyip de yalnız vakitlerini geçirmek veya birini memnun etmek için okula gönderildiklerini zannederlerse tüm çabaları boşa gider. Çocuklar kendilerine verilen derslerden faydalanacaklarını bilmelidirler. Meselâ rakamları öğrendikleri zaman hesap yapabilmek maksadıyla çalışıp gelecekte kimsenin kendilerini aldatamayacağını anlamalıdır. Genç kızlar dikmiş öğreniyorlar ise kendi elbiselerini dikmek, sökükle ve yırtıklarını tamir edebilmek ve ailelerine yardımcı olmak arzusuyla çalışmalıdırlar. Her eğitimin bir sonucu var (Kadriye Hüseyin, 1327: 5,6).

2. Güzel Ahlak

Ahlâk, insanlar arasındaki huzur, barış ve mutluluğun temel öğelerinden birisini teşkil etmektedir. Ahlâkın muhafazası cemiyet hayatının güzelliklerinin kalıcılığının muhafaza edilmesi olarak da değerlendirilebilir.

Kur'an-ı Kerim'de inanç ve ibadetin yanı sıra üzerinde önemle durulan konulardan biri de ahlaktır. Ahlak, inanç ve ibadetlerin gereği olarak ortaya çıkan, ihlas ve samimiyetle yerine getirilen davranışlardır. Kur'an, Allah'a karşı sorumluluğumuzu, ona inanmak ve ibadet etmek olarak belirlerken insanlara karşı sorumluluğumuzun da güzel ahlaklı davranmak olduğunu bildirir. Dinin temelini oluşturan iman bir bakıma dinin Allah'ı tanıma ve bilme boyutunu, ibadetler Allah'a itaat boyutunu, ahlak ise Allah'ı sevme boyutunu teşkil eder. Yüce Allah kendimize ve topluma faydalı işler yapmamızı isteyerek hoşgörü, merhamet, dürüstlük, adalet, sabır, alçak gönüllülük, kanaat gibi ahlaki davranışları emreder.

“Ben, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.”(ihyâ: c.2: 392). diye buyuran Hz Muhammed (sav) Efendimiz, güzel ahlakın ta kendisidir. Onun hayat anlayışını öğrenmek güzel ahlakı öğrenmek demektir. Peygamber (sav) güzel ahlakın önemini, “Meclisime en yakın olanınız, ahlakı en güzel olan ve etrafındakilerle hoş geçinendir. Onlar herkesi sever, herkes de onları sever.”(ihyâ, c.2: 393). sözleriyle ifade etmiştir. Peygamber Efendimiz (sav) için güzel ahlak o kadar önemlidir ki bu hususta nakledilen hadislerin çokluğu da bunu ispatlamaktadır. Bu hadis-i şeriflerden bazıları da şöyledir: “İnsanların cennete girmelerine en çok yardımcı olan takvâ (Allah korkusu) ve güzel ahlaktır.”(ihyâ, c.2: 391)., “Mizana konulacak en ağır amel güzel huydur.”(ihyâ, c.2: 392).,

Kadriye Hüseyin, güzel ahlakın insanları diğer canlılardan ayıran en önemli özellik olduğunu söyler. Nasıl eşyanın değeri terazi ile ölçülürse, insanın değerinin de güzel ahlakı ile ölçüleceğini şu şekilde ifade etmiştir:

İnsan bir fidanı faydası olsun diye yetiştirir. Biz de bir fayda için, bir görevi yerine getirmek için bu dünyaya geldiğimizi düşünelim. Bir insanı diğer canlılardan farklı yapan eğitim ve ahlakını diğer canlılardan ayıracak fark nedir? Güzel ahlakıdır. Bir insanın değerini bilmek için kendisini bir teraziye koysanız değerini anlar mısınız? İnsanın kıymeti kendi büyüklüğüyle, kuvvetliliğiyle ve sakinliğiyle bilinmez. Gayet boylu poslu olur da yine de aptal görünümlü birisi olabilir (Kadriye Hüseyin, 1327: 19).

Prenses Kadriye bazı insanları eğitilmiş maymunlara benzeter. Özellikle kötü bir hareketi görüp yapan insanların güzel ahlaktan yoksun olduklarını yazar ve ekler insanın manevi yaratılışının ve iradesinin 'vicdanı' olduğunu belirtir. Ayrıca bu vicdan ile düşüncenin güzel ahlakı oluşturduğunu şu şekilde ifade eder:

İlim, ahlâk, düşünce, yetenek ve san'at hep bu boş kuvvetten, hep bu lüzumsuz, büyüklük ve gösterişten daha iyidir. Sadece düşünce, insanı insan yapmaz. Çünkü kötü bir insan gördüğü tüm iyilik ve güzellikleri fenaliğe yorar. Aklını başka şeylerle uğraştırır. Bazı adamlar ise terbiyeli maymunlar gibidir. Her fena şeyi taklit ederler. Hayatları böylelikle geçiyor. Şer, nerede ve ne yönde bulunur ise onlar da oradadırlar. İşte insanın manevi yaratılışı ve iradesi kendi vicdanıdır. Bunların tamamının birleşimine ahlak derler. İnsanın güzel ahlakı, dışarıya yaramak niyetinden iyiliğe yeteneğinden ve kararından belli olur. İşte insanda terbiye edilecek yani eğitilecek olan noktalar bunlardır (Kadriye Hüseyin, 1327: 20).

3. Adalet

"Adl" kökünden gelen "adalet" kavramı, "insaflı ve doğru olmak, doğru davranmak, zulmetmemek, eşit olmak, eşit tutmak, her şeye hakkını vermek, düzeltmek, mutedil olmak, her şeyi yerli yerinde yapmak, istikamet ve hakkaniyet" anlamına gelir. "Adl" kökü Arapçada "an" harf-i cerri ile kullanıldığında doğruluktan ve yoldan sapmak ve meyl etmek; (ila) edatı ile kullanıldığında dönmek ; (be) edatı ile kullanıldığında denk ve eşit tutmak anlamına gelir. Dini bir terim olarak; ifrat ve tefrit arasında orta yolu takip etmek, hak yol üzere dosdoğru olmak, dinen haram kılınan şeyleri terk etmek, farzları yapmak, içi ve dışı, özü, sözü, fiil ve davranışları eşit olmak, haklıya hakkını, haksıza cezasını vermek, suç ve cezada eşit davranmak, şirk, küfür, nifak ve zulmü terk etmek, anlamlarına gelir. Adalet, Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde genellikle "düzen, denge, denklik, eşitlik, gerçeğe uygun hükmetme, doğru yolu izleme, takvaya yönelme, dürüstlük, tarafsızlık" gibi anlamlarda kullanılmıştır. (Karaman, 1988-2006: 341).

"De ki: Rabbim adaletle davranmayı emretti... (Araf, 29. Ayet)"

"Yarattıklarımızdan, hakka yöneltip ileten ve onunla adaleti kılan (uygulayan) bir ümmet vardır (Araf, 29)."

"Ey inananlar! Kendiniz, ana- babanız ve en yakınlarınız aleyhine de olsa, zengin veya fakirde olsa -ki Allah onlara daha yakındır- , Allah için şahitlik ederek adaleti ayakta tutun. Adil olmanız için heveslerinize uymayın. Eğer çarpırsanız veya aldırış etmezseniz bilin ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır."((Nisa, 13).

Cenab-ı Allah adil olmakla ilgili bir başka ayette de şöyle buyurur:

"Allah göğü yükseltti ve her şey için bir ölçü koydu. Siz de (Ey İnsanlar!) asla ölçüden şaşmayınız; yaptıklarınızı adaletle tartın ve ölçüyü eksik tutmayın."(Rahman, 7-8).

Dünyada insanların huzur içinde, mutlu bir şekilde kardeşçe yaşayıp, geleceğe güvenle ve umutla bakabilmeleri için barışın adilane bir şekilde sağlanıp, adaletin her zaman, her yerde ve her kişiye eşit bir şekilde uygulanması toplumsal huzurun temelini oluşturur. Adaletin herkese eşit uygulandığı ülkelerde insanlar huzur ve mutluluk içinde kardeşçe yaşarlar.

Kadriye Hüseyin eserinde adil insanı, etrafını iyi aydınlatan parlak bir lambaya benzetirken adaletsiz insanları da süslü olmasına rağmen etrafını aydınlatamayan sönük bir lambaya benzetmiş ve bu konuyu şu şekilde ifade etmiştir:

Bir lamba, bir ışık bulunduğu yeri aydınlatmak içindir. Basit olsa bile yine çevresine ışık verir.

İşte insan da adaletle, kardeşlikle diğer insanlara davranmalıdır. Zengin olsun fakir olsun, kibar olsun, kaba olsun vazifesi yine birdir. İnsan aynen bir lamba gibidir. Sağlam bir sağlığa, parlak bir düşünceye sahip olsa, niyeti yine kötü olunca süslü fakat sönük bir lambaya benzer. Demek oluyor ki bir insan olgunluk derecesini bulmak için madden, cismen, manen ve aklen sağlam olmalıdır. Cismin kuvvetini, sağlamlığını ve aklın, ahlâkın iktidarını tamamlamalı ve içimizde var olan hayvani duygular düşüncemize yardım eylemeli ki adaleti, doğruluğu sağlayacağından her yönüyle emin olalım (Kadriye Hüseyin, 1327: 21).

Ahlaki bir değer olarak adalet, hukuk fakültelerinde öğrenilecek bir ders değildir. Bireyin doğumundan ölümüne kadar yaşayarak, çevresindeki örneklerden görerek edindiği bir değerdir. Bu değer, ahlaki bir değere dönüşmesi ise adaletin doğru örneklerden öğrenilmesi ve uygulanması ile mümkündür.

Adaletin uygulanması kavramı, insan hayatının ve insanlık tarihinin her aşamasında önemsenmesi gereken en önemli kavramlardan birisidir. Hak edene hakkını, suçluya cezasını vermek; yani herkese hak ettiğinin verilmesi anlamına gelen adalet, evrensel kavramlardan birisidir.

İnsan hayatının her devrinde adaletin önemine ve adaletsizliklerin insan vicdanındaki rahatsızlıklarına değinen Kadriye Hüseyin, adaletle ilgili düşüncelerini şu cümlelerle ifade eder.

Adalet, bütün değerlerin kaynağı ve insanların merhamet kanunudur. Hayatın her devrinde, her yerde adalet lazımdır. Dünyada haksızlık pek çoktur. İnsan büyüdükçe farkına varır ve adaletsizliklerden dolayı çok üzüntü çeker (Kadriye Hüseyin, 1327: 59).

Prenses Kadriye, adaleti diğer değerlerin kendinden türediği bir kaynak olarak görmüş ve merhamet kanunu olarak nitelemiştir. Kişinin bir adaletsizlik gördüğü zaman hiç gecikmeden bu adaletsizliği önlemesi gerektiğini aksi takdirde insanlık suçu işlemiş olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Yanınızda bir adaletsizlik yapılırsa ve buna engel olmanın çaresinin elinizde olmadığını görürseniz ne kadar sıkıntı çekersiniz. Eğer bir haksızlığa engel olabilecekseniz derhal olun. İhmal ederseniz insanlığın en birinci vazifelerinin yapılmasında kusur etmiş olursunuz. Eğer bir

haksız hareket, uygulama görürseniz, omzunuzu silkip "Bana ne?" demeyiniz. Kardeşlik böyle değildir. Başkalarının zahmetine, hüznüne siz de kalben ortak olunuz ki o da fırsat geldiğinde size karşılık versin (Kadriye Hüseyin, 1327: 59).

Prenses Kadriye, adaletsizliğin özellikle insanın kendisine yapıldığı zaman daha iyi anlaşıldığını belirtip tekrar ederek adalet, her ilmin menba'ıdır der. Adaletin nadiren uygulanan bir değer olduğunu Latin şairinden örnekler vererek savunur. Adaletsizliğin çaresinin ne olduğunu sorar ve cevabını 'adil olmaya gayret ederek' şeklinde verir. Adalet hakkındaki nasihatleriyle yazısına devam eder.

Adaletsizlik size özel ise bir kat daha sıkıntılı olur ve kişisel deneyimle her ilmin doğuş noktası olduğunu anlarsınız. Çevremizin birçok haksızlıklarını incelemek için pek uzağa gitmeye gerek yok. Her gün, her yerde, her çevrede bulunur. İnsanlar birbirlerini daima aldatıyor. Eziyet ediyorlar. Adalet nerededir? Hayat yolunuzda yalnız ara sıra rastlarsınız.

Latinlerin meşhur şairi "Virgil" adaletin köylerde bir süre ikamet ettikten sonra küremizi büsbütün terk ettiğine hüküm veriyor. Pek değerli bir nesne olduğu için çağımızda nadir bulunur. Yolsuzluk her yerde görülmektedir. Ne yapalım? Sonsuz ahlak ve lüzumsuz şikâyetler bu durumu değiştirebilir mi? Zira insafsızlık için üzülmediğiniz zaman daha başka haksızlıklar meydana geliyor. Buna çare nedir? Dünya adaletini arzu ederek yürüseniz! Adil olmaya gayret ediniz. Kimsenin hatırını kırmayınız. Yüreğini incitmeyiniz (Kadriye Hüseyin, 1327: 60-61).

Kadriye Hüseyin, adil insanları doğru tartan bir teraziye, adil olmayanları ise dengesiz bir teraziye benzetmiştir. Sevdiği insanları, sevmediği insanlardan farklı olarak değerlendiren ve karar verirken taraflı davranan insanların adil olmadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

İyi bir terazi her şeyi tamam tarttığı gibi; adil olan zatların da düşmanı bulunmaz. İşte bazı kimselerin zihni bir teraziden aşağıdır. Zira herkesin akrabasının ve dostlarının itibarına tabii olduğu için adaletli davranamaz.

Adaleti herkese tavsiye ettikleri halde uygulamalarından dolayı kendileri haksızlık yapan, katı kalpli ve sert mizaçlı olmalarından dolayı küçük bir gelişmeyi abartan insanları da tasvip etmeyen Kadriye Hüseyin, onları şu şekilde değerlendirmektedir:

Bazı kimseler de dengesizdirler. Katı kalpli, sert mizaçlı olduklarından dolayı en ufak bir hareket kanlarını derhal kaynatarak içlerinde bir fırtınalar koparır. En küçük iddiayı o mertebe mübalağa ederler ki adaleti herkese tavsiye ettikleri halde, evvela kendileri haksız bulunurlar (Kadriye Hüseyin, 1327: 61).

Kadriye Hüseyin, adil olup adaleti uygulamak için adaletli olmak gerektiğini belirterek dostlarınıza, en yakınlarınıza, sevdiklerinize karşı bile adaleti uygulamanız gerektiğini; adaletin uygulanmasında duyguların etkisinde kalınmamasını ve hakikatin herkese söylenmesi gerektiğini şu cümleleriyle aktarır.

Âdil olmak için adaletli davranmalı. Hiddetler, şehvetler, insanın nazarını, akıl ve fikrini darmadağın eder. İnsan pek sevdiği kimselerin kusurlarını, noksanlarını görmez. Dostlarınız içinde adaleti sağlayınız. Yanlılığı, dalkavukluğu fikrinizden uzak tutunuz. Dostlarınıza ve arkadaşınıza hakikati eğer siz açıklamazsanız onlara kim açıklayabilir? Sadece sevdiğiniz kimseler içinde uygulamanız doğru ve haklı olmalıdır. (Kadriye Hüseyin, 1327: 61-62).

Olumsuz düşüncelere sahip olduğumuz, sevmediğimiz hatta nefret ettiğimiz insanlara karşı bile davranışlarımız ahlak sınırları içinde olmalıdır. Haksızlıklara dur deyip adaletsizlerin yanında bile adil olunmalıdır. Adalet uygulamamızda adil olmamız gerekir. Kadriye Hüseyin, adaleti sevmemiz gerektiğini işaret ederek, adaletin ahlakın esas olduğunu belirtir. Ahlakınızda adalet hissinin olup olmadığını kontrol edip anlayabilmeyi şu nasihat cümleleriyle anlatır:

Ahlâkınızda adalet hissi var mıdır? Anlamak ister iseniz kendi içinize dikkat ediniz. Kontrol ediniz. Eğer nefret ettiğiniz bir arkadaşı azarlar ve zulüm ederseniz, hiç kimse için artık adil olmayacağınıza emin olunuz zira yanlılıktan uzak değilsiniz (Kadriye Hüseyin, 1327: 61-62).

Prnenses Kadriye adil insanları, geceleyn etrafı aydınlatan yüksek bir kaya üzerindeki fenere benzetmiş ve adaleti tekrar şu cümleleriyle tavsiye etmiştir:

Haksızlığı dışlayıp aşığlayınız. Kimsenin gaddarı, cellâdı olmayınız. Her insanın payını, hakkını insafla veriniz. Adaletsizlerin yanında âdil kalmak pek zor bir görev ise de siz yine öyle olunuz. Meziyetinizi insanlar görmese bile yine Cenâb-ı Hak görür. Belirleme, hayatınızı zulmete kor. Adaletsizliğinizi uyandırır. Yollarını bulmak için geceleyn, kılavuzlar fenerlere ve yıldızlara müracaat ettikleri gibi, doğru vicdana sahip olan âdil bir insan da yüksek bir kaya üzerinde bulunan sağlam bir fenere benzer. Adaletin nuruyla hayatın eğri büğrü şüpheli ve heyecanlı yollarını aydınlatır. Adil olunuz. Adaleti seviniz. Zira adalet ahlakın esasıdır (Kadriye Hüseyin, 1327: 61-64).

4. Aile

Aile, insanoğlunun içinde doğduğu, yetiştiği ve ilk eğitimini aldığı en küçük sosyal topluluktur. İnsanın yeryüzüne ayak basmasıyla birlikte aile kurumu da oluşmuştur. Allah insanı kadın ve erkek olarak çift yaratmıştır. Kadın ve erkek birbirine eşit ama birbirinden farklıdır. Bu farklılık onların birlikte yaşamalarını kolaylaştırmak, yaratılış itibariyle birbirlerinin eksik taraflarını tamamlamak için Allah tarafından insan fitratı için belirlenmiş hükümlerdendir. İşte bu birliktelik aileyi oluşturur.

Prnenses Kadriye de eserinde ailenin okul olma özelliğini şu cümlelerle dile getirmiştir:

Yeryüzü herkes için bir yorgunluk mekânıdır. Hayatın yorgunluğuna tahammül ve sıkıntılarına direnebilmek için bir çare vardır. O da dünya kuruldu kurulu sağlam duran ve ezelden beri var olan aile okulunun derslerini almakla meydana gelir. Bu okulda küçükler büyüklerden her an ders aldıkları gibi; büyükler de küçüklerin hareketlerinden, uygulamalarından bazen kendilerine pay çıkarırlar. Birbirini anlamak, öğrenmek ve düşünceli davranmak ve ders

almakla insan hayatını nurlandırır. İlim bir nurdur. İnsan her gün haberi olmaksızın birtakım şeyler öğrenir. Bu okulda, düzenlik, cömertlik, birlik, güven, şefkat, hayır, adalet, uyum, vatan sevgisi, insanın kendini sevmesi gibi konular okunur. Bu dersler insanın ölçütleri olmalıdır (Kadriye Hüseyin, 1327: 24).

Hayatta karşılaştığımız zorluklarla mücadele edebilmeyi aile kurumunda öğreniriz.

Tarihin ilk yıllarından günümüze kadar kutsallığını koruyan yegâne kurum olan aile hususunda gereken ihtimamın gösterilmesi gerektiği düşüncesinde olan Kadriye Hüseyin şu ifadelerle fikrini desteklemektedir:

...Kâinatın azim topluluklarının en küçüğüdür. Sadece küçükler değil, büyükler, ihtiyarlar, güçlüler, tüm herkes ailesinin nüfûzuna, güzel etkisine bağlı ve korumasına muhtaçtır. İnsan en zor şeyleri, en kolaylıkla, hatta haberi olmaksızın ailesinin yanında iken öğrenir. İnsaniyetin en güzel hareketleri dünyanın en şirin seyirlerine aile yanında rastlanır. İnsanoğlunun yaratamadığı bir şey, bir kutsal ibadethane var ise o da ailedir. Bu ışıklı yuvaya çok ince bir düğüm ile bağlısınız. Zira mutluluğunuzun, felaketinizin, üzüntünüzün kaynağı hep ailedir. Geleceğinizin, mesleğinizin başarısı, ailenizin çalışma ve gayretiyle meydana gelir. Ailenizin iyi niyeti, mutluluğunu, çekiciliğini yüreğinizden uzak tutmayınız. Aileniz içinde öğrendiğiniz dersleri ne bir kitapta ne bir okulda ne de bir üniversitede öğrenemezsiniz. Aileniz sizin için küçük bir dünya olduğundan orada sadece hayat konularını okursunuz. Aile gayet yüce ve fevkalade güzel bir kurumdur. İnsan hayatından yorgun, kırgın, bıkkın kaldığı zaman manevi olarak bitkin düştüğü zaman taze hayat bulacağı yer ailesidir. Aile sevgisinden mahrum kalan kimse şefkatin bir garibi sayılır. Zira Cenab-ı Hakkın en birinci başışı anne-babanın nazarında belirir. İlahi nurla aile güçlenir. İnsan hanesine, etrafına, akrabasına sevenlerine, sevdiğine anne-babasına yani bütün kâinata olan muhabbetini bir gün vatanına taşır. İşte vatanseverliğin doğuş noktası, beşiği hep ailedir. İnsan vatan sevgisi derslerini öncelikle anasının kucağında iken öğrenir. Demek oluyor ki vatan aile teşkiliyle meydana geliyor. Çünkü vatan sevgisi, fedakârlık hep çocuklukta öğrenilir (Kadriye Hüseyin, 1327: 24-26).

İyi namına öğrendiğimiz birçok şeyi aile ortamında öğreniriz. Hürriyet, kardeşlik, dostluk ve eşitlik duygusunu ailedeki eğitim ortamında öğreniriz. Kadriye Hüseyin bu kavramla ilgili olarak şöyle devam eder:

Aile okulu olmasaydı, hürriyet, kardeşlik, eşitlik bu üç yüce sözün anlamı kalmazdı (Kadriye Hüseyin, 1327: 27).

İtaati ve itaat etmeyi de aile ortamında öğreniriz. İtaat etme duygusunu aile ortamında yaşayarak öğrenen çocuklar, büyüklerine karşı şefkatle saygı gösterip, rahat bir şekilde itaatte bulunurlar. Büyüklere karşı itaatte bulunulan ortamlarda yetişen çocuklar, itaatte buldukları gibi kendileri büyüdükleri zaman da yeni nesil onlara itaatte bulunur. Bu bağlamda da Kadriye Hüseyin şunları belirtmiştir:

Birliğin temeli söz dinlemedir. İtaat etmeyi biliniz ki siz de istikbalde itaat ettirmeye yetenekli olasınız. Anne-babasına itaat etmek nefis için bir tenezzül değildir! İnsan bir korkudan dolayı

verilen emre itaat eder ise o vakit korkaklık ve zayıflık belirmiş olur. Anne-babanıza olgunlukla itaat edecek zaman geçer ise yine saygı etmeye mecbursunuz. Hâsılı kâinatta mutlulukla düşünce, sabır ile icat, gayretle meydana gelen bir kelime var ise o da aile sözüdür (Kadriye Hüseyin, 1327: 24-28).

Kadriye Hüseyin'in de belirttiği gibi ailede sevgi, saygı ve itaat doğal olmalıdır; zoraki dayatma ile ya da korku ile benimsenen sevgi, saygı ve itaat, bir süre sonra özellikle de ortadan korku unsuru kalktıktan sonra yerini kin, nefret ve itaatsizliğe bırakacaktır. Bu nedenle ailedeki sevgi, saygı ve bağlılık karşılıksız, koşulsuz ve şartsız olmalıdır. Sevginin sebebi sevgi, saygının sebebi saygı, itaatın sebebi bağlılık olmalıdır.

5. (Hâne) Ev

Kadriye Hüseyin, 'içinde yaşanılan eve kıymet vermek' ile ilgili düşüncelerini şu cümlelerle ifade eder:

Ahlakını kuvvetlendirerek insan yerini, yurdunu sevmelidir. Küçük bir kulübesi olsun, hatta bir odası bulunsun yine o köşeye bağlıdır. İnsan ocaksız, bucaksız kaldığı zaman rahattan yoksun olur. Köşesini sevmeli, bakmalı, saygı göstermeli, süslemelidir. Her şeyden üstün tutmalı. Süslü olsun, sade olsun, yurt yine yurttur. Yani bir barınaktır. Hürmet eder iseniz hanenizde asla kötü bir uygulamada bulunmazsınız. (Seviniz, sever iseniz her tarafına dikkat edersiniz. Bakarsınız.) Hanenizi düzenleyiniz. İçine girenlerin yüzüne gülsün. Hanenizin düzeninden ahlakınız hemen anlaşılır. Karmakarış bırakır iseniz kimse ziyaret etmeyi istemez. Temiz olsun. Sade olsun. Güzel olsun. İnsanın düşüncesi, içten davranışları evinden anlaşılır. Yaşadığınız yere biraz da ruhunuzun güzelliği etki etmiş olsun. Kendinizi evinizde yabancı hissetmemelisiniz. Etrafınızdaki eşya gözünüze zarif görünsün. Tertipli olsun. Nerede hoş bir şey görür iseniz evinize getiriniz. İyi bir âdet görür iseniz evinizde taklit ediniz. Dinlenmenin yabancılığını hissetmeyiniz. Hoşa gidecek neşe verecek cesaret sunacak şeyler ile çevrenizi kuşatınız. Kitaplar olsun, kahraman resimleri, dost ve aile hatıraları bulunsun. İlkbaharı her an hissetmeniz için çiçekler olsun. Güzel kokusu odanızı ferahlatsın. Eğer hayat sizi evinizden, barkınızdan uzaklaştırıp da yollara uzaklara gönderir ise arkanızda bıraktığınız rahat, aydınlık, yumuşak yuvanız hatırınıza gelip yüreğinizde bıraktığı anıların güzel etkileriyle yerinizin, işinizin, yolunuzun, her nerede bulunur iseniz sıkıntınızın şiddetini azaltır (Kadriye Hüseyin, 1327: 23-24).

Kişi evini, ailesinin ve kendisinin huzurunu arttıracak şekilde düzenlemeli ve yurdu, yuvası, ocağı olan evi, gelen misafirlerde de bu etkiyi bırakmalıdır. En küçük örneği ile saksıdaki bir çiçek bile hem ev dekorasyonunda farklılık oluşturacak hem de manevi bir huzur ortamının oluşmasını sağlayacaktır. Kadriye Hüseyin aile fertlerinin evlerine kıymet vermeleri için ince öğütlerde bulunmuştur. Tertibin, düzenin, temizliğin, sadeliğin ve zarafetin bir eve olumlu ruh katacağını belirtmiştir. Ayrıca ifade ettiği gibi evi, insan için sığınılacak bir yurt olmalıdır. Ancak o yurt, iç karartıcı değil; uzaklaşıldığında bile özlemlerle anılan ve anıldığında da insanı içindeki sıkıntılarından kurtaran bir yer olmalıdır.

6. Vicdan

Vicdan kavramını insanın kendi ahlaki değerlerini esas alarak, yaptıklarını veya yapacak olduklarını kendiliğinden muhakeme ettiği manevi, ruhsal ve şahsi özellik olarak tanımlayabiliriz.

Vicdan, insanın en mümtaz yanı, en ince tarafıdır. İnsandaki bu incelik selim fitratla ilgilidir. Denilebilir ki vicdan selim fitratın şuur hâlindeki bir tezahürüdür. İçsel bir ahlaki şuur olarak vicdan her zaman hak, adalet ve hakkaniyetten yanadır. Bu bakımdan vicdan insanın belki de en güvenilir ahlak öğretmenidir. Çünkü o gerek bireysel gerek toplumsal tutum ve davranışları ahlaki açıdan hiçbir kayırmada bulunmadan ve hiçbir çifte standarda yaslanmadan değerlendirir. İnsan ahlaki değerleri ihlal ettiği zaman, içinde kendi “ben”ine hâkim olabilecek güçlü bir ‘ben’in baskısına maruz kalır. İşte bu baskı mercii vicdandır (Yapıcı, 1997: 252-253).

Vicdanın, insanın içindeki doğuştan var olan adalet duygusu olduğunu kaleme alan Kadriye Hüseyin, beş duyu organından birinin zaafa uğraması insanı nasıl sakat konumunda bırakıyorsa vicdanının eksikliğinin de aynı şekilde insanı sakat bırakacağını eserindeki şu sözleri ile ifade etmiştir:

Vicdan, içimizin bir adalet duygusudur. Duygu nedir bilirsiniz ya? Beş duyu organı dış dünyayı seyretmek için beş penceredir. Bu pencerelerin biri kapanacak olursa kendimizi derhal bir aciz ve bir bî-çare buluruz. Eğer bakış duygumuzu kaybedecek olursak artık onun yerini hiçbir duygu tutamaz. Zira hayatı o nazarın vasıtasıyla seyrettiğimizden bu hissi kaybettiğimiz zaman dünyanın gidişatından da mahrum kalırız. Bakış kuvvetinin yerini hiçbir şey tutamaz. Herkesin gözü, ağız, burnu, olduğu gibi bir de vicdanı olur. Acaba vicdansız kimse yok mudur dersiniz? Dünyada maddi yoksunluk olduğu gibi manevi hastalık da olur. Bir insanın görüşü zayıf, bacağı kuvvetsiz olduğu gibi vicdanı da sakat olabilir. Gözün ve kulağın eksikliği olur. Vücudun, zihnin böyle bir durumu neye işaret eder. Bilir misiniz? İnsanlığın yaratılışının mükemmelliğine işaret eder. Yani içimizin idarehanesinde bir eksiklik bulunduğunu açıklar. Demek oluyor ki bu vicdan ve adalet duygumuz insani yeteneğimizden sayılır. Zira bu his eksik, çarpık ve karmakarışık olur ise o zaman vicdanımızın bir sebepten dolayı yaralandığına ve yaratılışımızda eksiklik olduğuna karar veririz. Kendinize uymaz iseniz asla mutlu olamazsınız. Zira vicdan olgunluğun ıstırabını giderecek tek vasıtaadır (Prenses Kadriye, 1327: 29-30).

“Vicdan”ı insanın iç dünyasındaki hakem olarak nitelendiren Kadriye Hüseyin, onun da eğitilmesi gerektiğini, beslenmesi ve süslenmesinin olgunlaşmasında etkili olduğunu vurgulamaktadır.

7. Danışmak

Danışmak kavramını herhangi bir konu hakkında fikir edinmek için sormak, bilgi edinmek, fikir almak, görüş alışverişinde bulunmak, yol yordam öğrenmek olarak tanımlayabiliriz. Bir Türk atasözü olan “Danışan dağı aşmış, danışmayan düz yolda şaşmış.” sözü bilmediği şeyi bir bilene soran, en zor işlerin bile üstesinden kolayca gelir, sormayan ise güçlükler içinde yuvarlanır gider anlamında kullanılmıştır. Başkasına sormak ve söylenenleri dinleyip uygulamakta nasihat almanın birinci basamağını oluşturmaktadır.

İslamiyette danışmanın önemi çeşitli vesilelerle dile getirilmiştir. Kur'an'ı Kerim'de Allahü Tealâ, Yusuf Suresi 76. ayette "... Her bilgi sahibinden üstün, bir bilen bulunur." (*Yusuf suresi*, : 76. Ayet). buyurarak insanların bir konu hakkında kendi başlarına karar almadan önce daha iyi bilen birini araştırmaları ve öğrenmeleri gerektiğini öğütlemiştir.

Kadriye Hüseyin, nasihat hususunda daha tecrübeli yaşlı insanlara danışmanın önemini şu düşünceleriyle ifade eder:

Saatiniz durursa ne yaparsınız? Saati iyi çalışan birine gidip ondan sorarsınız, değil mi? İşte bir nasihate muhtaç olduğunuzda tereddüt etmeyip sizden büyüklere gidiniz, onlar sizden fazla yaşamış olduklarından daha tecrübelidirler. Tecrübeleriyle, nasihatleriyle sizi aydınlatıp size yol gösterirler. Vicdan sahibi bile bazen kendinden daha adil bildiği birine gider ve lazım olan nasihati ister. Çünkü insan ne kadar adil ne kadar doğru olur ise olsun, dünyada daima kendinden daha adil, daha doğru bir insan var olabilir... (Prens Kadriye, 1327: 32-33).

8. Çalışmak ve Gayretli Olmak

Kadriye Hüseyin, "gayret" in tek başına amacına ulaşamayacağını, insanın sabırla çalışarak başarıya ulaşacağını aşağıdaki şu paragrafında dile getirmiştir:

İnsanlığın gelişmesi ve geleceği için çalışan kahramanlardan ibret dersi alınız. Eserlerini takip ediniz. Genç olsun, ihtiyar olsun, vatandaşınız olsun, düşmanınız bulunsun. Yüce maksatlara gayret eden ve güzel vazifeler yerine getiren kişileri güzellik ile taklit ediniz. Onlara bakarak siz de gayret eyleyiniz. Kuvvetin iradesi ve kalıcılığın sahibi iseniz her şeyde başarıyı bulursunuz. Kendi sabır ve sakinliğiniz, çalışmanız ve gayretiniz ile amaca ulaşmanız sizler için yüce bir övünç kaynağıdır (Prens Kadriye, 1327: 81).

Kadriye Hüseyin çalışarak gayret etmenin üstün bir erdem olduğunu, sabırla çalışanların karşılıklarını alacaklarını ve kitabının bu bölümünü de insanların çalışmalarına vesile olmak için yazdığını ve çalışanlar için daima dua edeceğini şu şekilde ifade etmiştir:

Şöhretinize çalışınız. Ümit ve düşünceniz her ne olur ise olsun gerçekleri görmenin bir çaresini bulunuz. "Nerede hareket, orada bereket" fikri zihninizden asla çıkmasın. Hayırsız ve faydasızlar sırasına geçmemeniz için bütün varlığım dilerim ki ve bu satırların değerli okuyucularımın gözünde güzel bir tesiri olması için canı gönülden dualar ederim. Kendi sabır ve sakinliğiniz, kendi çalışmanız ve gayretiniz ile amaca ulaşmanız sizler için yüce bir övünç kaynağıdır (Prens Kadriye, 1327: 81-82).

Kadriye Hüseyin eserinde çalışmanın amacını soru cevap şeklinde anlatmıştır.

İnsan niçin çalışır? Bu suale vereceğiniz cevap istikbalinizi, mesleğinizi tayin eder. Çalışmaya olan meyliniz, hürmetiniz, ümidiniz ve gayretiniz bütün bu cevaba tabi'dir. Hep bu cevaptan ortaya çıkar. İnsanın değeri işinden belli olur. İşi ise ihtisasını beyan eder. Çalışmaya büyük bir

gayretle teşebbüs ediniz. Kıymetini iyice anlayınız. Evet! İnsan niçin çalışır? Bu suale en kolay cevap "Ekmeğini kazanmak içindir." olur. Ancak bu cevabın doğru olması biraz şüphelidir. Zira insan sadece yemek yemek, elbise giyinmek için çalışır, demek hatadır. O halde muktedir bir insan hiç çalışmayabilir. Çok kişinin fikri de budur. Serveti olmadığından çalışmaya mecburdur. Yahut parası olduğundan iş görmeğe ne hacet var böyle fikirleri beyan eden insanlar akıllarındaki noksanı ispat ederler. Zira bu fikirleri doğru olaydı çalışmak insanlar için bir işkence, bir esaret sayılırdı. O halde servet sahibinin en birinci farkı günlerini boş geçirmek olacağı gibi fukaranın da birinci felaketi çabalamağa mecburiyetleri olurdu. O vakit insan topluluğu iki kısma taksim olunurdu. Biri işsiz, güçsüz zenginler, diğeri de çalışıp çabalayan şikayetkârlar. Bu iki kısmın yegâne birleştikleri nokta da iştigale olan hakaretleri bulunurdu. Bunların cümlesi tembeldir. Avaredir, zira işlemeği sevdiklerinden değil, yalnızca zaruretlerinden ekmeğini çıkarmak için çalışırlar. Cümle âlem böyle olaydı, insaniyetimiz ne mertebe acınacak olurdu. Ekserimiz eşğal-i şaka esirleri gibi olurduk. Bununla birlikte bir takım kimselerin fikirlerinin de maalesef böyle olduğunu itiraf ederim. Zira nice zenginler çalışmayı bir ayıp gördükleri gibi, nice fakirler de çalışmaya hakir bir mecburiyet addederler. Çalışmak, mücerred bir kazanç, bir esaret, bir ceza değildir. Hayatın azim kuvveti, terakkinin, insaniyetin parlak bir güneşidir. İşiniz ne olursa olsun iyi icra ediniz ki görenler sizi tahsin etsinler. Bir şeye yarasın. Gördüklerinde işittiklerinde izzet-i nefsinize dokunacak bir şey söylemesinler. Herkes çalıştığı şeye fikrini, isteğini ve biraz da hayatını sarf eder. Bu âleme insan bir vazife ifa etmek için gelir. Bu vazifenin ehemmiyetini anlayınız. Takdir ediniz. Vazifesiz insan, hakiki hayattan habersizdir. İşsiz insan ruhsuz bir cisimdir. Zenginler de çalışmaya mecbur değil midir zannedersiniz? İnsan yaşadığı kadar âherin yardımına, muhtaçtır. Eğer para vasıtasıyla insan amacına ulaşıyorsa, tek başına kaldığı vakit ne yapabiliirdi? Me'kulat, meşrubat, elbise, evler ve mefruşat hep bunlar işle, çalışmakla meydana gelen şeylerdir. Biz yalnız çalışmak ile yaşıyoruz. Parası olan bir adam kimseye mu'avenet etmek, insaniyete hâdim olmak istemeyip de arzusu yegâne rahat yaşamak olur ise işte o adam bir avare, bir tembel ve bir lüzumsuz mağrur adam olup bir zincirin halkasına benzer. Mesela bir zincir, halkaları sayesinde yekdiğerine merbut olduğu halde kendisinin vücuduyla başkalarını bağlamak istemez ise işte aynı naklettiğimiz insanlar gibi olur. Sonra işinden istifade ve diğerlerine yardım etmek istemeyen insan zincirden ayrılan halka gibi nizamdan ayrılır. İnsan ne kadar zengin olur ise olsun kabiliyetini, kuvvetini, aklını kullanmalı ve dünya yüzünde olan vazifesini icra eylemelidir. Avare insan müteharrik bir avluya benzer. İnsanoğlu nedir? Bir noktaya göre tasviri mümkün, harikulâde yaratılışın terkiibinden ve hazır bir takım alet ve makineden ibarettir. Gözler görmek, kulaklar işitmek, eller tutmak, işlemek, zihin aramak, teftiş etmek, istemek ve tefekkür eylemek içindir. Nur ışık yaydığı gibi insanoğlu da işler. Nurun etrafına aydınlık yaymasını engelleyemediğiniz gibi, insanı dahi icraatından alıkonamazsınız. Kabiliyetini takdis ediniz. Akıllı bir insan iş görmekten alıkonursa, kendisi için bu mani olmadan daha büyük bir

felaket yoktur. Kendisini diri diri mezara gömülmüş farz eder. Balıkların muhiti su olduğu gibi insanların muhiti de icat etmek, çalışmak, çabalamak, ekmek, biçmek, ta'lim etmek, sanayi'-i nefise ile meşgul olmak ve hayatları da bunlara muhtaç bulunmaktır. İşsiz kalırsa vücudu ve akli zayıf düşer. İstiğal, büyümek tekemmül etmek, kabiliyetini, değerini takdir ettirmek, kısaca çalışmak ve yaşamaktır. Yekdiğerinize bunları tekrar ediniz. Yüreğimize yazın, kalbinize nakş eyleyiniz. Binaenaleyh şu kadar diyebilirim ki bu cihanda çalışmak büyük adamlara hâsılı iktidarı olanlara bir vazife ve fakirlere bir ihtiyaçtır (Prenses Kadriye, 1327: 35-40).

Kadriye Hüseyin, "İnsan niçin çalışır?" sorusuna karşılık "Ekmeğini kazanmak için" cevabını verir. Sonra bir soru daha sorarak "peki o zaman zengin çalışmazsa da olur mu veya fakir sadece karın tokluğu için mi çalışır?" şeklindeki sorulara cevap arar. Nihayetinde çalışmayı ve toplumdaki çalışanları bir zincirin halkalarına benzeterek herkesin hem kendi, hem de etrafındaki insanlar için çalışması gerektiği sonucuna ulaşır. Eğer zincirdeki halkalardan biri düşecek olursa tüm zincir bundan zarar görecektir. Zengin veya fakir kim olursa olsun çalışması, etrafını aydınlatması gerekir. Ne konumda bulunursanız bulununuz ama çalışınız diye nasihatte bulunan yazar, çalışmanın zenginlere vazife, fakirlere de ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Kadriye Hüseyin,

Terakki" başlığında da çalışmanın önemini anlatmaya devam etmiştir. "Bu cihanda faziletin muhafızı çaba ve gayrettir. Terakki ise ilerlemek, yükselmek demek olup bu da çalışmakla meydana gelir. Terakki hayatta ilerlemek ve zamana tabi olarak akıllıca yaşamak demektir. Sizler de çalışınız. Çalışınız da zamanınızın ilerlemesine göre uygun bir vaziyet almanız için elinizden geleni geri bırakmayınız (Prenses Kadriye, 1327: 50-52).

Kadriye Hüseyin, 'terakki' kelimesini 'ilerleme' anlamında kullanmıştır. Çalışmayı, çağa ayak uydurmak için bir ilerleyiş, kalkınma vazifesi olarak görmektedir. Okuyucularına da ilerlemek için, zamanın gereksinimlerini karşılayabilmek, akıllıca yaşayabilmek için çalışmayı ve tekrar çalışmayı tavsiye etmektedir.

İslam Dini dünya hayatına ve ahiret hayatına önem vermiştir. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerimde insanların dünya yaşantısı için kurallar koymuştur. Bu kurallara uyan insanlar dünyada ve ahirette rahat ederler. İslam dinine göre dünya, ahireti kazanma yeridir. Ahireti kazanma yeri olan dünyada insan, hem dünyası için hem de ahireti için çalışmalıdır. Kadriye Hüseyin, "çalışmanın" önemine dikkat çekmek için eserinde Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)' in hadis-i şerifine yer vermiştir.

Peygamber efendimiz hazretleri "Dünyanız için ebediyen yaşayacaksınız gibi gayret ediniz, ahiretiniz için de yarın vefat edeceksiniz gibi çalışınız." buyurmuşlardır. Ne büyük bir hikmet temeli. İnsan kendi çalışmasıyla yaşamalı ki hayatının tadını bilsin." (Prenses Kadriye, 1327: 80).

Tarihte insanlığın gelişmesi ve geleceği için çalışan, buluş gerçekleştirenlerin örnek alınıp, eserlerinin takip edilmesi gerektiğini söyleyerek bu konuyla ilgili şunları söyler:

İnsanlığın gelişmesi ve geleceği için çalışan kahramanlardan ibret dersi alınız. Eserlerini takip ediniz. Genç olsun, ihtiyar olsun, vatandaşınız olsun, düşünmeniz bulunsun. Yüce maksatlara

gayret eden ve güzel vazifeler yerine getiren kişileri ayrıksız güzellik ile taklit ediniz. Onlara bakarak siz de gayret eyleyiniz. Kuvvetin iradesi ve kalıcılığın sahibi iseniz her şeyde başarıyı bulursunuz (Prenses Kadriye, 1327: 80-81).

9. Sabır

Güzel ahlakın önemli öğelerinden olan sabır, Kur'an'ı Kerim'de çeşitli ayetlerde kullara tavsiye edilmiştir:

“Ey inananlar! Sabır ve namazla (Allah'tan) yardım isteyin. Kuşkusuz, Allah sabredenlerden yanadır.”

Kur'an'ı Kerim'de geçen Hz Lokman'ın evladına verdiği öğütler arasında sabrın bulunması da bu konunun önemini göstermektedir: *“Ey oğulcuğum! Namazı kıl, uygun olanı buyurup, kötülükten vazgeçir ve başına gelene karşı dayanıklı ol (sabırlı). Bunlar, üzerinde durulmaya değer işlerdir.” (Lokman suresi: 329).* Bu ayetten de anlaşıldığı üzere iyiliği yapmada da sabır, musibete katlanmada da sabır ayrıca ifade edilmiştir.

Değişik kaynaklardan aktarılan hadisi şeriflerde de Peygamber (sav) Efendimiz, sabrın önemine değinmiştir.

Sabır bir defineye benzeten Kadriye Hüseyin bu değeri iki şekilde incelemiştir. İnsanların her türlü olay karşısında pasif kalarak tepki vermediği durumu sabır olarak nitelememiş ve tasvip etmemiştir. Diğeri de değerli bir mala benzettiği gerçek sabırdır ki işte onu herkesin öğrenmesi ve uygulaması gerektiğini şu ifadeleri ile savunmuştur:

Bazı kelimelerin sedası pek anlamlıdır. Telaffuz edilince işaret ettiği anlamı göz önünde belirtir. Söylediğim gibi insan bu sözleri daha akıcılıkla, daha sık söyler. İşte böyle kelimelerden biri de sabırdır. Sabır bir define, değerli bir maldır. Şu kadar var ki sabır iki türdür. Birisi yapılan sabır, diğeri gerçek sabırdır. Bu iki sıfatı birbirinden ayırılım (Prenses Kadriye, 1327: 41).

İnsanlardan kaynaklanan musibetlere, eziyetlere katlanmak, pasif kalmak, mücadele etmemek sabır olarak anlaşılmamalıdır. Bu durumu Kadriye Hüseyin,

Boş, gereksiz, amelsiz, kuvvetsiz, hareketsiz bir sabır, yani sıkıntıya, zalimce uygulamaya karşı gelmeyecek duygusuz, etkisiz, kalmak sabır değildir. Bir gaflettir. Başkalarının yardımına, sıkıntılarına, karşı koymayıp her sıkıntıya katlanmak sabır değildir. Bir korkaklıktır.” (Prenses Kadriye, 1327: 41).

sözleriyle nitelemiştir.

Hayatın musibetleri ve zorlukları karşısında sadece beklemeyi, davranışların son noktası olarak isimlendiren Kadriye Hüseyin, bu durumun insanlarda gevşekliğe yol açacağını şu cümleleriyle açıklamaktadır:

Matematik konularından birini bir çocuğa uzun uzadıya anlatacak olsanız, saatlerce konuşsanız, siması hiç sıkılmış gibi gelir mi? Usanma belirtisi göstermeyen bu çocuğun basit hâline hiç sabır der misiniz?

İşte bunun gibi her söze, her harekete katlanan insan da sabrından mı katlanır? Hayır. Başından böyle bir meseleyi uzaklaştırmak düşüncesiyle kendisini böyle bir harekete, böyle bir suskunluğa zorlayan sabır değildir. Ancak başka bir duruma sebep olmamak korkusundan

kaynaklanır. Bazı kimseler her türlü güçlüğe hakarete karşı şikayet etmeden beklerler. Bunların davranışı anlayışın son derecesi olup gevşekliğe sebep olur ve şahsın her türlü sıkıntıyı kabul etmesinden belirir (Prens Kadriye, 1327: 41-42).

Kadriye Hüseyin, insanlardan kaynaklanan eziyete katlanmanın sabır olmayacağını; ancak cesaretsizlik örneği, kısacası korkaklık olacağını belirtmiştir. Hatta bazı kimselerin böyle bir durum karşısında hiç şikâyet etmeden boyun eğmesinin tembellikten, acizyetten kaynaklandığını, bunun da sabırla alakası olmadığını anlatır ve ekler:

Sabır iradenin yokluğundan gelmez. Her yetinme sabırdan doğmaz. Bazı bölgelerin halkı gaflet uykusundan uyanmaktan, geçim derdine düşmekten evlerinden yetersiz yiyeceklerinden, tuhaf hayatlarından, iyi olmayan hallerinden vazgeçmiyor ve vazgeçmek de istemiyorlar. Böyle insanlara merhamet etmek uygun mudur? Hayır. Bunlara merhamet her şeyden önce bu türlü davranışın ne derece yanlış olduğunu ve geçim tarzlarını düzeltmenin çaresini göstermeli. Hareket ve karşı koymanın faydasını devam eden hayatın neticesini anlatmaya çalışmalıdır (Prens Kadriye, 1327: 42-43).

Kadriye Hüseyin, insanların düzeltilebilecekken düzeltmeye çalışmadıkları konularda hiçbir şey yapmadan kalmalarının sabır olmadığını, bunun tembellik olduğunu bu insanlara da merhamet etmenin doğru olmayacağını ifade etmiştir. Ayrıca gaflet uykusundaki bu tip insanlara çalışmayı öğretmenin en iyi yol olduğunu da belirtmiştir.

Kadriye Hüseyin, eserinde sabrı pasiflik olarak addedenlere gerçek sabrın ne olduğunun anlatılması gerektiğini savunmuştur.

Kadriye Hüseyin hakiki sabrı, maddi ve manevi her türlü zorluk karşısında tam bir sükûnetle, olgunlukla, dimdik durmaktan ibaret olduğunu belirtir ve ekler *sinirli bir insan bir felaket karşısında hemen telaşlanır, aksine ruhsuz bir insan ise derhal çöker. Sabırlı bir insan ise çevresine güzel bir ders verir. Hasta ise katlanır, hapse düştü ise isyan etmez, tam bir olgunlukla sabreder, kaderine rıza gösterir.* (Prens Kadriye, 1327: 44). Şeklinde anlatmaktadır.

Hayatın birçok sıkıntısına, bir takım felaket ve engellerine tahammül ve kanaat etmek için evvelâ sabırlı ve cesaretli olmalı (Prens Kadriye, 1327: 79-80).

Güçlü ve irade sahibi insan kararlı olur. Kararlı olan bu tür insanlar hem kendilerine hem de çevrelerine faydalı olurlar. Kadriye Hüseyin iradesiz, güçsüz ve kararsız olan insanları suyun üzerindeki iki cereyan arasında kalmış tahta parçasına benzetip, akıntının sevk ettiği yere gideceklerini belirtir. Dünyada bu tür insanların ne kendilerine ne de başkalarına faydaları olmayacağı için varlıklarına gerek olmadığını şu cümleleriyle anlatır:

Bir kısım halk, irâdesiz, güçsüz ve kararsızdırlar. Bir tahta parçası gibi iki cereyan arasında çalkalanırlar. Akıntı kendilerini nereye sevk ederse oraya giderler. Yeryüzü üzerinde bulunan bu tür insanların varlığına asla lüzum yoktur. Zira ne kendi nefislerine ne de başkalarına faydaları olmaz (Prens Kadriye, 1327: 79-80).

Sabırlı ve yürekli insanlar, başlarına gelen felaketin bir imtihan aracı olduğunu bilir, dik duruş sergilerler. Sabrın önemini anlayan insanlar sabırla, iyi niyetle ve ümitle karşılaştıkları her zor durumun üstesinden gelirler. Bu durumu Kadriye Hüseyin şu cümleleriyle anlatır.

Diğer bir kesim dahi vardır ki bunlar her ne türlü felâkete, musibete düşerler ve feleğin herhangi bir darbesine tesadüf bulunurlar ise altında ezilmezler, yine hareket ederler. Karşılık verirler. Ümitsiz kalmazlar. Sabrın kadrini idrak ve iyi niyetle her şeye galebe ederler (Prenses Kadriye, 1327: 79-80).

10. Cesaret

Yapılmakta olan işte başarılı olmak için her zaman girişimci bir ruh ve cesaret gerekir. Büyük işler başaranlar daima büyük hedefler düşünmüşler ve hedeflerine ulaşmak için cesaretlerini kaybetmemişlerdir. Kadriye Hüseyin cesaretle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade eder:

Durgun ve gevşek insanlardan olmayınız. Zira o durgunluk ve gevşeklik bir ölümdür. Bir makine gibi hareket kuralı ile görenek belasından da lezzet almayınız. Girişimcilik kişiliğiniz olsun. Daima başkalarının düşüncesine, hareketine bağlı ve zorunlu kalmayınız (Prenses Kadriye, 1327: 52).

Güzel bir hedefi olan kişi, hedefine ulaşmak için cesaretle ve kararlı olmalıdır. Başarının temeli kararlılık ve akılcı cesarettir. Cesaret hedefe, zafere ulaşmaya açılan kapının anahtarıdır. Önemli olan yerinde ve zamanında akılâne gösterilen cesarettir. Başarılı olan insanların önemli özelliklerinden birisi de kararlılık ve cesarettir. Kararlılık ve cesaret, başarının temelidir. Kadriye Hüseyin cesaret ve kararlılıkla ilgili düşüncelerini şu şekilde aktarır:

İnsan maksadına kavuşmak için cesaret ve kararlılık sahibi olmalıdır. O halde amaca ulaşma başarınız kendi iradenize, kendi sağlamlığınıza bağlı demektir. Sağlam bir baş ve metin bir yüreğe sahip bulunursanız girişiminiz sizin için büyük bir kuvvet olur (Prenses Kadriye, 1327: 52-53).

11. Nasihate Kulak Vermek

Sözlükte, “saf, halis olmak, kötülük ve bozukluktan uzak bulunmak; iyi niyet sahibi olmak ve başkasının iyiliğini istemek” anlamındaki ‘nush’ kökünden türeyen ‘nasihat’ kelimesi, “başkasının hata ve kusurunu gidermek için gösterilen çaba; iyiliği teşvik, kötülükten sakındırmak üzere verilen öğüt; başkasının faydasına ya da zararına olan hususlarda bir kimsenin onu aydınlatması ve bu yönde gösterdiği gayret” manalarında kullanılmaktadır. Kaynaklarda “nasihat” daha umumi olarak kişinin inanç, ibadet ve her türlü iyiliklerdeki dürüstlük ve samimiyetini ifade edecek şekilde açıklanmaktadır. Bununla birlikte sadece sözle yapılan irşad ve uyarılara nasihat denildiği, sözlü olmayan uyarılar için kelimenin ancak istiare yoluyla kullanılabileceği belirtilmektedir (Çağırıcı, 2006: 408-409).

Allahu Teala, Kur’an-ı Kerim’i insanlara nasihat, öğüt olsun diye göndermiş ve bunu bir çok kez ayetlerinde belirtmiştir. Bu ayetlerden bazıları da şöyledir:

“(Ey Muhammed!) Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, kör kimse gibi midir? Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar.” (Ra’d suresi, 19. ayet)

Kadriye Hüseyin, gelecekte mutlu olmanın ve olgunluğa ermenin temelini şimdiden çalışmaya bağlı olduğu nasihatinde bulunarak bu konuyla ilgili şu nasihatlerde bulunuyor.

İnsan kısa bir sürede çok şeyler öğrenmeye mecbur oluyor. Vakit nakittir. Vaktinizi boşa harcamayınız. Gençliğinizde başarınız için çalışınız. Gelecekte mutluluk bulmanız ve kemale ermeniz için daha şimdiden hazırlanınız. Tembelliğin lezzetine iltifat etmeyerek çalışmak zahmetine katlanırsanız milletinizin yükseliş ve mutluluğuna gayret ve çalışmış olursunuz. Ne mutlu o kimselere ki mensup oldukları milletin yükseliş ve mutluluğu için güzel hizmetler yaparlar. Allah Te’âlâ Hazretleri de güzel hizmetlerinin karşılık ve ödülüne kefildir (Prens Kadriye, 1327: 54).

12. İlim

İlim ve irfan dini olan İslamiyet, okumaya, öğrenmeye ve öğretmeye büyük önem vermiştir. Dinimizin ilk emri olan “oku”: “(Ey Muhammed!) Yaratan, insanı yapışkan bir nesneden yaratan Rabbinin adıyla oku! Oku! Kalemle öğreten, insana bilmediğini öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir.” (Alak suresi, 1-5. ayetler) Hz. Peygamber (sav)’e gelen ilk vahiy ile okumak emredilmiş ve insanın bilmediğini öğrenirken istifade ettiği kaleminden ve öğretmekten bahsedilmiştir. Sadece Kur’an’ın ilk emrinde değil, farklı ayetlerinde de öğrenmeye, bilmeye ve bilgiye verilen önem vurgulanmıştır. Bunlardan biri de Zümer Suresi 9. ayettir: ... “De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.” (Zümer suresi, 9. ayet).

Kültürümüzde de ilme ve bilgiye önem verilmiştir. Hz Muhammed (sav) Efendimiz, “İlim Çin’de de olsa alınır.”, Hz. Ali (r.a), “Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum.” sözleriyle İslam dininin ilme ve bilgiye verdiği önemi aktarmışlardır.

Yunus Emre ilim ve okumayı aşağıdaki mısralarıyla anlatır;

İlim ilim bilmektir,

İlim kendin bilmektir.

Sen kendin bilmez isen,

Bu nice okumaktır.

Yusuf Has Hacıp Kutadgu Bilig’de, ilimle ilgili düşüncelerini şu şekilde aktarır:

İnsan bilmezse öğrenir, bilir, bildikten sonra arzusuna kavuşur.

İnsan doğuştan âlim doğmaz, sonradan öğrenir, dil doğuştan konuşmaz, zamanla konuşmaya başlar.

İnsan öğrenerek âlim olur, bilgi sahibi olduktan sonra her işi yoluna girer (Arat, 1979: 291).

Kadriye Hüseyin de eserinde bilgiye, ilime ve ilmi araştırmalara önem verilmesi gerektiğini, ancak bu yolla çağa yetişilebileceğini ifade etmiştir. İnsanların bilinenden yola çıkarak bilinmeyenleri icat ettiklerini bu yolla da ülkelerin geliştiğini anlatmıştır.

Yapmasını bilmek! Acaba bu sözümü tamamen anladınız mı? Bilmek kâinatın kuvvetlerinden birisidir. Kuvvetlerin ise pek çok çeşidi olduğunu bilirsiniz. İyileri olduğu gibi, kötüler de vardır. Mesela adalet ve birlik beraberlik düşüncesi iyi kuvvetlerden sayıldığı gibi, yalancılık, nefret, vasıflandırmak ve kendini beğenmişlik de fena kuvvetlerden sayılır. İşte bu kuvvetlerin en yücesi bilmek kuvvetidir. Bilmenin ne olduğunu size uzun uzadıya anlatayım. Olaylardan tarih ve coğrafya, hesap ve kimyadan haberdar olmaya bilmek derler. Bu sıfatın zıddı bilmemektir. Yarın havanın nasıl olacağını bilmeyiz. Bir ay sonra meydana gelecek olan şeylerden haberimiz olmaz. İnsan fikriyle nasıl düşündüğünü, gözyle nasıl gördüğünü ve kulağıyla nasıl işittiğini hakkıyla bilemeyiz. Eğer bilseydik ve pekiyi anlarsaydık, biz de tek gözlü bir kimseye yeniden, görücü bir göz yapmaya teşebbüs ederdik. Elektriğin özelliğini anlayamadığımız halde şehrimizi, hane ve yollarımızı onunla aydınlatıyoruz. İnsanlar her ne kadar daha birçok şeylerde cahil bulunuyorlar ise de pek çoğunda da bilgi birikimi bulunmaktadır. Vaktiyle şimşegin ne olduğunu bilmezler iken "Franklin" elektrik kıvılcımlarını yakından inceleyince şimşegin bir küçüğü olduğunu inceleyip anlata anlata insanları yıldırım çarpmasından korumak için yıldırımsavarı icad etti. Kısaca tıbbın, zirâatın, iktisadın, ilmin ilerlemesine çalıştılar. Memleketlerin geleceği, bereketi, refah ve mutluluğu için çalıştılar (Prences Kadriye, 1327: 61, 62, 64).

Kadriye Hüseyin eserinde çağdaş medeniyetlerin ilmin önemini bildikleri için hem öğrenmeye hem de öğretmeye önem verdiklerini yazmış ve eklemiştir. Eğer, bir kişi bilgisizce hareket ederse yaptığı sadece bir deneydir ve sonuçlarına katlanmak zorundadır.

En gelişmiş milletler en bilgili olanlar ilmin ne olduğunu anladıkları için ilmi her köşeye, her yere yaydılar ve yaşamayı öğrendiler. Bilmek, insanlık mesleğine tabiidir. Hareketlerinizin sonucuna vakıf olamadığınız zaman deneyimsiz ve bilgisizce çalışırsınız (Prences Kadriye, 1327: 66-67).

13. Terbiye

Dünyanın en zor işi insan yetiştirmektir. Bir insanın yetişmesinde birçok unsur rol alır. Bunlar içinde en önemlileri; aile, çevre, okul ve medyadır. Çocuğa yapılan yatırım, insana, insanlığa ve geleceğe yapılan yatırımdır.

Aile ortamında çocuğa verilen iyi bir terbiye çocuğun hayatında kolaylıklar sağlar. Çocuğa edep ve görgü kuralları eğitimi ailede anne baba tarafından verilir. Ailede verilen terbiye, iyi şeyleri yapıp kötü şeylerden uzak durması gerektiği bilinci anne babanın örnek davranışlarıyla çocuğa kazandırılır. Doğru yolu bulmanın ve kötü şeylerden uzak kalmanın manevi bir terbiye almakla ve bilmekle mümkün olacağını belirten Kadriye Hüseyin, bu konuyla ilgili düşüncelerini şu şekilde aktarır.

Terbiye ise hayatınızı, özelliğimizi ve fikirlerimizi aydınlatır. Bir insanın birikimi bilgisine taç olduğu gibi terbiyeye dahi muhtaçtır. Manevi bir terbiye alan insanlar tabii doğru yolu daha akıcılıkla takip ederler. Keşki herkes bileydi, bilmeye gücü olaydı insan ne kadar çok fenalıklardan uzak kalırdı? (Prens Kadriye, 1327: 67).

Yaşantımızın her alanında ve her zaman güzel ahlakla yaşamayı kendimize prensip edinmeliyiz. Güzel ahlakı bilip de yaşamamayı ve öğrendiğimiz iyilikleri uygulamamayı, sahip olduğumuz bazı şeyleri kullanmamaya benzeten Kadriye Hüseyin bu konuyla ilgili düşüncelerini de şu şekilde ifade eder.

Ahlâk bahislerini, yani geleceğinizin bu kuralını sadece kitaplarda görmemelisiniz. Hayır! Kurallarınız yüreğinizde kazanmalıdır. İyiliği bilip icra etmemek, bir kapının anahtarına mâlik olduğunuz halde o kapıyı açmamak ve fikriniz olduğu halde düşünmeye ilgi göstermemek kısaca yüreğiniz olduğu hâlde sevmeye meyil etmemek gibidir. Güzel hareketlerinizin uygulanması ve ödülü kişisel memnuniyetiniz ile meydana gelir. Gençliğinizde iyiliği uygulamaya başlayınız ki ahlâkınızda özellikler olsun. Gününüzü boş yere geçirmeyiniz. Zira iyilik icrası için en uzun ömür, yine kısa bir ömürdür. Vaktin nakit olduğunu iyice düşününüz (Prens Kadriye, 1327: 68-69).

Terbiye; çocuğu hem bedenem, hem ruhen hem de aklen eğitmektir. Atalarımız “ağaç yaşken eğilir.” diyerek terbiyenin küçük yaşlarda verilmesinin önemini vurgulamışlardır. İster eğitim bâbında olsun, ister görgü öğretme bâbında olsun terbiye, uygulandığı müddetçe öğrenilmiş demektir. Uygulanmayan bir bilgi sadece bilmeden ibarettir ki bu da ne bireye ne de topluma bir fayda vermez. Terbiye ve iyiliği aynı kategoride ele alan Kadriye Hüseyin de ikisinin öğrenilmesinin de erken yaşlarda olmasının gerektiğini ve tüm hayat boyunca yaşanmasının önemini dile getirmiştir.

14. Merhamet

Merhamet, insanın varlıklara karşı içten sevgi duyması, şefkat, acıma ve yardım etme düşüncesiyle dolu olmasıdır. Merhamet duygusu insanın yaratılışında var olan özelliklerdendir. Bir anne çocuğuna bu duyguyla sarılır. Yavrusunu karşılıksız bir şekilde sever, besler ve büyütür.

Kadriye Hüseyin merhamet ve iyilik ile ilgili Dante’ye Virgil’in anlattığı “Divina Komedya” adlı eserinde merhamet etmeyenlerin cezalandırıldığını şöyle aktarır:

İtalya eski şairlerinden “Dante”, “Divina Komedya”sının bir yerinde kendisini ziyarete gelen “Virgil” cehennemde bir takım cani ve katillerin azaplarını seyrettikten sonra diğer bir tarafta aynı sıkıntılar değil ise de yine ceza gören bir takım isimsiz mahkûmları görür. Merak ederek “Bunlar ne yaptılar? Ne için işkence ediyorsunuz?” diye rehberine sorunca o dahi “Bunlar ellerinde fırsat olduğu hâlde iyilik etmeyenlerdir efendim” demiştir diye yazıyor. Demek oluyor ki merhamet etmek herkese bir borçtur. Çalışınız. Merhametli olmaya gayret ediniz.

Prens Kadriye fakirlere yardım etmeyi merhametin bir göstergesi, tecellisi olarak görmüş; yardım etmenin de bir adabı olması gerektiğini şu şekilde açıklamıştır:

Güzel hareketlerin en iyisi ve saadetin kaynağının en berrâğı sürekli ve dahi sonsuz olanıdır. Zenginlerin saadeti mallarında değil, edebilecekleri iyiliktedir. Merhamet, sadece yardım etmek demek değildir. Yardım etmek merhametin yalnız bir tecellisidir. Yardım yoksullara ve muhtaçlara yardım etmek demektir. Eğer yardım gösteriş yahut övgü için icra olunur ise doğru olmayan ve kötü bir harekettir. Düşünülmezsizin yardım edilirse, yardımın faydasından ziyade zararı olur. Eğer fukaraya para ile yardım edemez iseniz, tatlı söz, güler yüz ile kendilerini memnun ediniz (Prenses Kadriye, 1327: 70-71).

Prenses Kadriye, merhameti noksan olanların insafsız olacağını kaydeder. Sevgiyi, adaleti tavsiye eder. İnsanların en zararlısının birbirini sevmeyen olduğunu belirterek adil kararların merhamet ışığı altında alınması gerektiğini şöyle ifade eder:

Merhametin noksanı, insaflı belirsiz eder. Birbirinizi seviniz ve âdil olunuz. İnsanların zararlısı genellikle birbirlerini sevmediklerinden belirir. Adaletinizi şefkat ile tahlil ediniz (Prenses Kadriye, 1327: 71).

15. Hürmet

Kadriye Hüseyin eserinde “saygı” kelimesinin eş anlamlısı olan “hürmet”i kullanmıştır. Ona göre;

Hürmet, insanlık hareketinin değişken bir durumudur. Bir saati işleten yay, zemberek kırılır ise saat derhal durur. İşte insan da aynen bir saat gibidir. Telkin ve tahrik edici ve kuvvet verici hislere muhtaçtır. Hürmet, insanlık hayatının bir özelliğidir (Prenses Kadriye, 1327: 83).

Eğer saygı öğretilmezse ve öğretilir de sürekli olarak tazelenmezse zembereği kırık bir saat gibi işe yaramaz hale gelir. Saygının sürekliliği, devamlı hatırlatmakla ve saygı hissini bireyde ve toplumda yaşatmakla sağlanacaktır.

Kadriye Hüseyin, saygıdan yoksun insanların kendini beğenmiş ve gururlu olduklarını, bu tip insanların gerçek ihtiyaç sahiplerine bile saygı göstermediklerini kaydetmiş ve saygı göstermeyenlerin ise kibar olarak nitelendirilmelerinin yanlış olduğunu şu paragrafta yazmıştır:

İnsanların birbirine karşı sahtekâr ve yanlış uygulamada bulunmalarının sebebi cehalet, kayıtsızlık ve ihmaldir. Hafif meşrep, kendini beğenmiş ve gururlu olanlar hürmetten tamamen habersizdirler. Bu kutsal bir his, yaratılışlarında eksiklik olduğu için insanıyetsiz ruhları, fukaraya ve dünyanın felâket-zede, kazaya uğramışlarına, muhtaç ve kimsesizlere uyamaz. Bazı kimseler kibarlık ve karakteristik özellikleriyle bilinir. Böyle insanların ehliyetine önem vermemek bir eksikliktir (Prenses Kadriye, 1327: 83).

Saygının ve saygınlığın bir kuvvet olduğunu dile getiren Prenses Kadriye ekler;

Dikkat ve saygınlık ise bir kuvvettir. Yüce şahsiyetleri, adaleti, özellikle huy ve güzelliği belirtmekte ve yüce vazifelere uymakta insan için pek büyük bir fayda vardır. Hürmet özel bir güçtür. Bu kuvvet yüreğinizde varsa her şeyden faydalanırsınız. Uyumlu bir çocuk gayetle uygun bir yere benzetmedir. Yaratılışında yücelik güzel faziletler refah ve saadet akılcılıkla

bitirici olur ve gelişir. San'atı, san'atkârı, işi iş takipçisini, sabrı, kararlılığı ve insâfı güzelleştiriniz. Böyle hisler ile rûhunuzu güçlendiriniz (Prens Kadriye, 1327: 84).

Yeryüzündeki en küçük nesneyi dahi takdir edip ona saygı göstermek gerektiğini yazan Kadriye Hüseyin, fakirleri hor ve hakir görmemek gerektiğini, onların Allah katında değerli olduklarını, onlara da saygı göstermek gerektiğini eserinde şu satırlarıyla dile getirmiştir:

Küremizde en cüz'î bir şey bile takdire değer olduğu için, her bildiğiniz veya bilmediğiniz şeyleri aşığılayıp küçümsemeyiniz. Fukara ve muhtaçları aşığılamayınız. Zira bu dünyada unutulmuş kimselerin kadri Allah katında çok büyüktür (Prens Kadriye, 1327: 84-85).

Kadriye Hüseyin, düşüncelerinden tutun da hal ve hareketlerine kadar herkese saygı göstermek gerektiğini belirtir. Ona göre bir insan söz vermişse sözünü tutmalıdır ki saygınlığı artsın. İnsanların birbiri ile uyumunun saygı ile sağlandığını; saygının hayatın ahengi olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca insanoğlunun hayatın her aşamasında hürmeti elden bırakmayıp hürmeti bir yaşayış tarzı hâline getirmesi gerektiğini vurgulayarak; hayata – hakikate – ana-babaya – aileye karşı hürmetin asla göz ardı edilmemesi gerektiği hususunu ifade etmektedir.

16. Sevgi

İnsanın yeryüzündeki amaçlarından birisi de, sevgi, saygı ve yardımlaşmanın hâkim olduğu mutlu bir hayatı gerçekleştirmektir. Başkalarıyla iyi ilişkiler kurmak, onlara karşı hep iyi davranabilmek kolay değildir. Bunu gerçekleştirmek için sevgi ve saygı gerekmektedir. İnsan sevdiği hakkında daima iyi şeyler düşünür, onlar için her türlü fedakârlıkta bulunabilir. Bu yüzden dostluk ve kardeşliğin temeli sevgi ve saygıdır. İnsan sevdiği kişinin iyiliğini kendi iyiliğinden bile öne alabilir ve bu uğurda her türlü zorluğa katlanabilir.

Prens Kadriye eserinde sevginin bir cevher olduğunu ve yalnızca denk iki kalbin sevgiyi yaşayabileceğini belirtir. Bu nedenle de insanın her önüne geçene sevgi duymaması gerektiğini, sevginin para ile alınıp satılamayacağını yazar. Saygı gösterilemeyen bir kişiye sevgi de beslenemeyeceğini o nedenle sevgide öncelikle güzel bakışın önemli olduğunu vurgular. Güzel bakış ve uyumla sevginin dostluğa dönüşeceğini, bu dostluğun da uzun süre yaşaması için tutarlı davranış sergilemenin gerekli olduğunu savunur. Yazara göre bir hoşlanma, bir nefret etme sevgiyi zayıflatacak davranışlardır. Prens Kadriye sevgi ile ilgili düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

Sevgi, seçkin özelliklerden birisi olup gönlümüzün bir nurudur. Yüksek özellikler ve sevinçle mutlulukların, kederlerin ortaklığından ve iki kalbin denk özelliğinden oluşur. Sevinç ve sevgi iki kalbin ortaklığından iki gönlün güveninden ve iki düşüncenin birleşiminden meydana gelir. Sevgi, para ile satın alınır bir şey değildir. Asırlardan beri değeri asla değişmemiş değerli bir cevherdir. Yüreğinizi her rast gelen değersizlere, dalkavuklara, ilgisizlere açmayınız. Sevginizin esası güzel bakış ve uyum olsun ki yıllar geçtikçe dostluğunuzun sağlamlığı, kuvveti de artış gösterebilir. Hürmet edemediğiniz bir kimseyi tam anlamıyla sevebilirsiniz. Zira ya terbiyesinin yokluğu veya ahlâkının noksanı istemeyerek size her an üzüntü verir. Fakat tecrübe ettiğiniz ruhunuzun seçim ve vicdanınızın kabul eylediği aziz bir dostun değerini de biliniz. Sizi lâyıkıyla seviyorsa, elverişli dostunuz olacağı gibi zor zamanlarınızın da arkadaşı olur. Kendisine karşı

muameleniz daima doğru ve ölçülü olsun. Sağlam bir sevgiye sahip olduğunuz zaman çıkarınızı düşünmeyiniz. Eğiliminize bağlı olunuz. Bir hoşlanıp bir nefret etmeyiniz (Prenses Kadriye, 1327: 91-92).

Kadriye Hüseyin'in de söylediği gibi sevgiyi yaşayarak öğrenen ve sağlam bir sevgiye sahip olan bireyler, ailelerinde çocuklarına da örnek olacaklardır. Sevgi, çocuklar için ilk olarak aile ortamında öğrenilen bir değerdir. Eğer çocuk sevgi dolu bir yuvada yetişirse toplumda da sevgi dolu bir birey olur. Aksi durumda sevgiden yoksun büyüyen bir çocuk topluma da ailesinde gördüğü sevgisizliği yansıtacaktır. Unutulmamalıdır ki sevgisiz aileler sevgisiz toplumlar oluşturacaktır.

17. Dostluk

Farsça'da "*seven, sevgili, yar*" anlamındaki dost kelimesinden gelen dostluk İslami literatürde "*sadakat, uhuvvet, meveddet, sohbet*" gibi değişik kelimelerle ifade edilmiş, ayrıca "*veli*" ve "*refik*" gibi başka anlamları yanında "*dost*" manasında da kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de bu anlamda en çok geçen kelime 'velî' dir. (TDV, 1988-2006: 9/511).

Hız Muhammed (sav) Efendimiz de gerçek dost olarak Allah yeter düsturu haricinde insanların kendi içlerinden dostlar edinirken dikkat etmesi gereken hususları şu hadis-i şeriflerinde bildirmiştir: "*Dostunu severken ölçülü sev; belki bir gün düşmanın olabilir. Dargın olduğun zaman da ölçülü ol ki bir gün dost olursun. Sonra da yaptığına pişman olursun.*" Hayatıyla insanlara örnek olan Hz. Peygamber dostluk konusunda da yol göstermiştir. İnsanların tüm davranışlarında olduğu gibi dostları ile olan ilişkilerinde de orta yolu bulmalarını tavsiye etmiştir.

Kadriye Hüseyin, dostluğun önemini ve dost bulmanın zorluğunu Diyojen'in şu veciz sözüne eserinde yer vererek aktarır.

Diyojen'in gündüzün bir fener ile yollarda gezdiğini gören kimseler kendisine "Ne arıyorsunuz?" diye soru etmişler. O da "Adam arıyorum" cevabını vermiştir. Siz de hayatınızda az da olsa güvenilir bir dost bulduğunuz zaman kalbini kırmayınız. Asla yüreğini incitmeyiniz. Mutlu iseniz mutluluğunuzun bir miktarını ona bağışlayınız. Zira yorgun gönüllere teselli, yaralı kalplere onarımda bulunmak mutluluğun bir görevidir. Minnettarlığınızın duası sağlıklı yolunuzun sıkıntılarını götüreceğinden bu vazifenin gereğini yerine getirmeye gayret ediniz (Prenses Kadriye, 1327: 96).

Dostlarınıza gerçekleri açıklamaktan uzak durmayınız. Güvenilir bir dost sizin en soğuk tenkidinizden ve en şiddetli hükmünüzden incinmez. Kendisine bir yanlışını söylemenizden dolayı size karşı kendisini borçlu hisseder (Prenses Kadriye, 1327: 93-94).

Prenses Kadriye; dostlukların insanlara güç kazandıracağını belirtmiştir. Dostların birbirlerine daima destek olarak dostluklarını sağlamlaştırmaları gerektiğini tavsiye etmiştir. İnsan dostunu küçük görürse, aşağılarsa ve kendini de överse dostsuz kalacağını bunun da insanı mutsuz edeceğini şu sözleriyle vurgulamıştır.

Sevdiğimiz bir kimse gerçekte bizim için büyük bir güçtür. Dostlarınız fakir düşer ise sakın sevginizi geri almayınız. Makamı sizinkinden aşağı ise kendisini aşağılamayınız. Kendi başarınızla ona karşı kendinizi övmeyiniz! Ona karşı davranışınız büyüklük verici olmasın. Bu şekilde onun güvenini yitirirsiniz. Dostsuz kalırsınız. Hayatın güzelliklerinden, mutluluklarından geri kalırsınız. Bir emele, bir amaca ulaşmak için insan birlikte çalışmalıdır (Prenses Kadriye, 1327: 94).

Kadriye Hüseyin, altının değerini sarraf bilir misali, dostun değerini de ancak gerçek dostunun bileceğini ve dostun değerini ancak hakiki dostun arttıracığını eserinde şu bölümde yazıya dökmüştür:

Siz yetişmeniz için kendi kendinize ne kadar çalışsanız fikrinizi aydınlatıp zihninizi genişletenler, yine etrafınızda bulunanlardır. Ne derece akıllı, ne mertebe zeki olsanız daima başkalarına muhtaç olursunuz. Bir cevher ne kadar eşsiz olur ise olsun, göz alıcılığı, bahası ve kıymeti üstat elinden geçtikten sonra bilinir (Prenses Kadriye, 1327: 94-95).

Prenses Kadriye, gerçek dostların birbirlerinin en ufak hataları karşısında dostluklarını bozmamaları gerektiğini zira dostlukların kolay kurulmadığını, dostluğun dar zamanda belli olduğunu, dostluğumuzu daima sevgi ile sağlamlaştırmamız gerektiğini vurgulamıştır.

18. Ahde Vefâ

Bu ifade, verilen sözde durmak, söz birliği edilen herhangi bir konuda tarafların kesinlikle gerçekleştirecekleri yükümlülükleri kabul ettikleri ve yerine getireceklerini bildirdikleri anlamına gelir.

“Söz vermek”, işi yapacağını söylemek, bildirmektir yani ahdin sözlü veya yazılı kısmıdır; “verilen sözde durmak” ise söylenen sözü yapmak, işi yerine getirmektir yani ahdin eylem sürecidir.

Kadriye Hüseyin, eserinde söz vermenin iki kişinin iradesiyle yapıldığını, yerine getirilemeyecek sözlerin hiç verilmemesi gerektiğini şu paragrafında dile getirmiştir:

Başkalarının hayat ve düşüncelerine, durum ve hareketlerine saygılı olunuz. Bir anlaşma, bir sözleşme düşününüz, bir kimseye söz verirseniz, sözünüze uyarak, sözünüze saygı duyunuz. Zira söz vermek iki kişinin irade değişimi ve manevi bağı olduğu için insan hayatının gayet nazik ve kutsal noktalarından biridir. Eğer sözünüzü tutmayacaksanız söz vermemeniz daha iyidir. Söz verip tutmamak bir şerefsizliktir. Sözünüzü daima yerine getirmeye çalışınız. Ki herkesin güven duygusunu kazanasınız (Prenses Kadriye, 1327: 85).

Eserde Geçen Sakınılması İstenilen Tutum ve Davranışlar

Prens Kadriye Hüseyin, eserinde bilinmesi ve benimsenmesi istenilen tutum, davranış ve değerleri telkin ederek işleminin yanında bilinmesi ve sakınılması istenilen tutum ve davranışlardan da bahsetmiştir.

1. Yalan

Allahu Teala, yalanı Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde yasaklamıştır:

“Ey inananlar! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyi söylemeyiniz. Allah katında büyük öfkeye sebep olur.” (saf suresi 2-3. ayetler).

“Kendine okunan Allah'ın ayetlerini dinleyip, sonra onları hiç duymamış gibi büyüklük taslamakta direnen, pek yalancı ve günahkâr kişinin vay haline! Ona can yakıcı bir azabı müjdele.” (Casiya suresi, 7-8. ayetler).

Eserinde iyi değerlere ayrıntılı şekilde yer veren Kadriye Hüseyin, kötü huyları bir cümle içerisinde ‘fena kuvvet’ olarak işlemiştir.

Yalancılık, nefret, (vasıflandırma) ayrımcılık ve kendini bencillik de fena kuvvetlerden sayılır
(Prens Kadriye, 1327: 65).

Fena kuvvetler olarak zikrettiği bu olumsuz değerlerden de ‘yalancılık’ hakkında, bazı insanların yalanın kötü olduğunu söylemelerine karşın yalan söylemekten de kendilerini alamadıklarını, böyle insanların teoriyi bilip de pratikte uygulamayan insanlara benzediğini yazmıştır Kadriye Hüseyin. Hatta bu tip insanları sadece pusulasına bakmakla gideceği yöne ulaşabileceklerini sanan dümencilere benzeter ve bu benzetmeyi yaparken okuyucularına da şu şekilde sorular sorar:

Ahlaki konuları bir matematik formülü çalısır gibi ezbere söylemenin hiçbir faydası ve tesiri olmaz. Yalanın bir sıfat olduğunu bildikleri halde nice kimseler daima yalan söylemekten kendilerini alamazlar. Bir dümenci yalnız pusulasına bakmakla mesafe kat' eder mi? Dümeni kullanmaz ise gemisini nasıl yürütebilir? İşte insanlar da bir takım anlamlı sözleri söylemekten geri kalmadıkları halde hayatlarını güzel bir şekilde sürdürmeyi başaramıyorlar (Prens Kadriye, 1327: 68).

2. Nefret

Kadriye Hüseyin, eserinde insanlıktan bahsederken sakınılması istenen davranışlardan olan nefretin daha iyi anlaşılması için şu ifadeleri kullanmıştır:

İnsaniyeti seven bir kimse, her ne olursa olsun ve hangi milletten olursa olsun yabancılarla olan ilişkilerini yine ve daima insanlık ve doğruluk dairesi içerisinde gerçekleştirir. Karşısındaki gerek Hristiyan ve gerek Yahudi olsun evvelâ kendisi gibi insan bulduklarını asla hatırandan çıkarmayıp dostluk üzere bulunurlar. İnsaniyet, duygu sahibi olmak, iyiliği sevmek ve üstün davranışları tercih ederek canı gönülden insanlara muhalefetten sakınarak yaşam olanağı sağlamak demektir. Bu dünyada bizi birbirimizden ayıran şey kişisel çıkar gözeterek nefsanî

isteklerimize meyletmemiz, nefret ve ayrımcılıkla birbirimizi ezmek arzusudur. İnsanlar başkalarına dost olarak bakmaları gerekirken, bir vatanın çocukları oldukları hâlde yine birbirlerine kardeş gibi değil adeta düşman gibi davranmaları mertliğe sığmaz. İnsaniyet, nice çağdaş milletler için hâlâ bir laftan ibarettir (Prens Kadriye, 1327: 152-153).

3. Ayrımcılık

Ayrımcılık hiçbir zaman kültürümüzde tasvip edilen bir davranış olarak kabul edilmemiştir. Aksine Hz. Muhammed (sav) Efendimiz'in yüz yıllar önce Veda Hutbesi'nde buyurduğu gibi "Ey insanlar dikkat ediniz! Rabbiniz tektir. Arabın, Arab olmayana, Arab olmayanın Arab'a, siyahın beyaza, beyazın siyaha, takvadan öte, hiçbir üstünlüğü yoktur. Şüphesiz Allah Teala katında en üstünüünüz, Allah Teala'dan en çok korkanınızdır." (Müsned, : 5/411). İnsanlar eşit kabul edilmiştir. Bu da ayrımcılığı ortadan kaldırmıştır.

Kadriye Hüseyin de sakınılması istenen davranışlardan ayrımcılığın olumsuz bir davranış olduğunu çok kısa bir şekilde şöyle ifade eder:

Yalancılık, nefret, (vasıflandırma) ayrımcılık ve kendini beğenmişlik de fena kuvvetlerden sayılır (Prens Kadriye, 1327: 65).

4. Bencillik

Kadriye Hüseyin, eserinde bencilliği de zikrederek, fena davranışlardan saymıştır.

"Yalancılık, nefret, (vasıflandırma) ayrımcılık ve bencillik de fena kuvvetlerden sayılır."
(Prens Kadriye, 1327: 65).

SONUÇ

Mısır'da Osmanlı kültürünü eserlerinde yansıtan yazarlardan birisi de Kavalalı Mehmed Ali Paşa soyundan gelen Prens Kadriye Hüseyin'dir. Kadriye Hüseyin, eserlerinde akıcı bir dil kullanarak eğitim, ahlâk, terakki gibi önemli kavramları deneme tarzında izah eden başarılı eserlere imza atmıştır. Bu eserlerden birisi de Mehâsin-i Hayat'tır.

Eserde açıklanan kavramlar şu başlıklardan müteşekkildir: *Takdime, Hasbihâl (Görüşme), Tehzîb-i Ahlâkdan Maksad (Ahlâkı Düzeltme Maksadı), Ben neyim?, Menzil (Yer, Mekân, Mesafe), Aile, Vicdân, İstiğâl (Meşguliyet, Uğraşı), Sabır, Vatan, Terakki (Kalkınma, Yükselme), Neşât (Neşe, Şenlik), Adâlet, Hüsn-i Tertîb (Tertip Güzelliği), Merhamet, Mihnet (Keder, Sıkıntı), Mübâreze-i Hayât (Hayat Kavgası) – Tenâzû-i Bekâ (Bakîlik Çekişmesi), Hürmet, İttihad (Birlik), Meveddet (Sevme, Sevgi), Mektebi İkmâlden Sonra (Okulu Bitirdikten Sonra), Hayât ve İnsanlar, Hayâta Hürmet (Hayata Saygı), Nizâm, Tertipsizlik (Düzen, Düzensizlik), İktisâd ve İsrâf (Ekonomi-Tutumluluk, Savurganlık), Borç, Gâye-i Emel (Ümidin, Arzunun Gayesi), Olmak ve Görünmek, Nefse Hükm (Kendini Kontrol), Hakîkate Hürmet (Gerçeğe Saygı), Efkâr ve İ'tikâd (Fikirler ve İnançlar), İnsâniyet (İnsanlık). Bu çalışmada Prens Kadriye Hüseyin'in hayatı ve eserlerinden kısaca söz edilerek Mehâsin-i Hayat isimli eserinin ihtiva ettiği kavramların değerler eğitimi açısından önemine değinilmiştir.*

KAYNAKÇA

Arat, R. R. (2001). Kutadgu Bilig, Ankara: TDK Yay.

Coşkun, B. *Osmanlı Edibesî, Mısır Prensesi: Kadriye Hüseyin Hanım*, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Erdem Dergisi, No. 63, Ankara, 2012

Çağrıçı, M. "NASİHAT", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nasihahat> (29.12.2021).

Çağlayan, A. (2005). *Ahlak Pusulası Ahlak Değerler Eğitimi*, İstanbul: Dem Yayınları.

Eraslan, S. "Muhadderât-ı İslâm – Kadriye Hüseyin Hanım", Mostar Dergisi, sayı: 37, Mart 2008, s.63.

İhsanoğlu, E. (2006). *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları*, İstanbul: IRCICA Yay.

Kalyon, A. (2013), *Divan Şiirinin Nil'deki Sesi Ayşe Teymûrî Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay.

Kalyon, A. (2017). "Mehmed Akif Ersoy'un Mısır Günleri", 80 Yıl Sonra Mehmet Akif Ersoy, İstanbul: Türkiye Yazarlar Birliği, Yay.

Kalyon, A. ve Kalyon, F. (2015). Mısır daki Türkçe El Yazmaları Hakkında Görüşler. *International Journal of Languages' Education*, 1(Volume 3 Issue 3), 1-10. Kalyon,

Kalyon, A. ve Kozlu, Z. G. (2017) *Prenses Kadriye Hüseyin ve Eserleri*, Külliyyat Osmanlı Araştırmaları, sayı: 3, sayfa 51-63.

Kalyon, B. "Prenses Kadriye Hüseyin'in Mehasin-i Hayat Adlı Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Eserin Bugünkü Harflere Aktarılması." Unpublished M.A Thesis. Konya Mevlana Üniversitesi, 2015.

Kalyon, F. (2014). *Divan Şiirinin Nil'de Açan Çiçeği Gülperî Hanım ve Güldeste-i Hâtîrât*, Ankara: Akçağ Yay.

Kalyon, F. (2020). Mısır Milli Kütüphanesinde Bulunan Türkçe Matbu Divanlar, *Turkish Studies - Language and Literature* eISSN: 2667-5641

KARAMAN, H. "ADÂLET", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/adalet#2-fikih> (29.12.2020).

Kozlu, Z. G. (2018). *Prenses Kadriye Hüseyin, Nelerim*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yay.

Öztürk, D. "Remembering" Egypt's Ottoman Past: Ottoman Consciousness in Egypt, 1841-1914, Presented in the Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy in the Graduate School of the Ohio State University

Şemsettin sami (2001) *Kamus-ı Türkî*, İstanbul: Alfa yay.

Tağızade, N. K. *Prenses Kadriye Hüseyin, Ressam Vittoria Pisani ve Türk Milli Mücadelesi* , *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/1 Winter 2012, s.1967-1983.